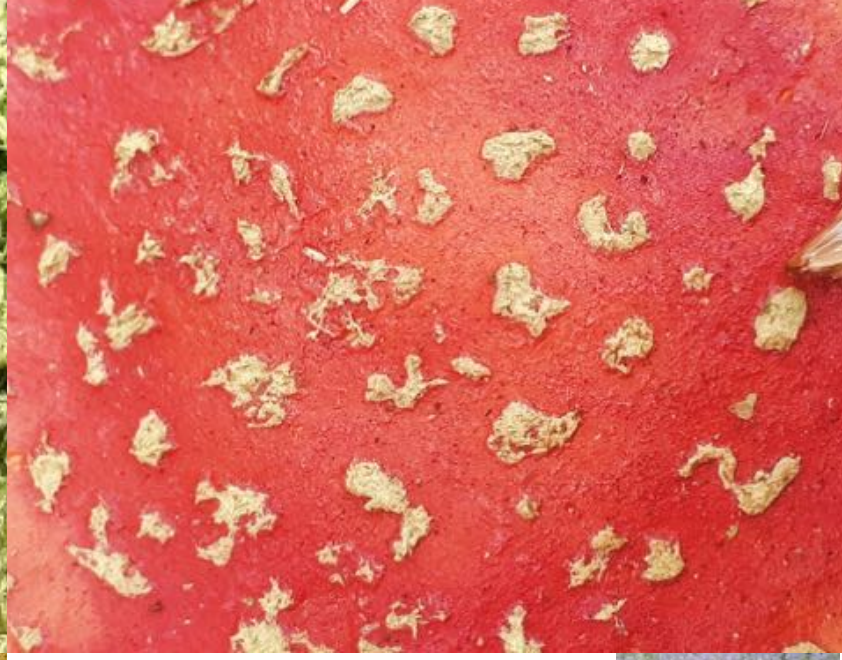

Veldbiologisch jaarverslag 2018
KNNV Alkmaar - Den Helder

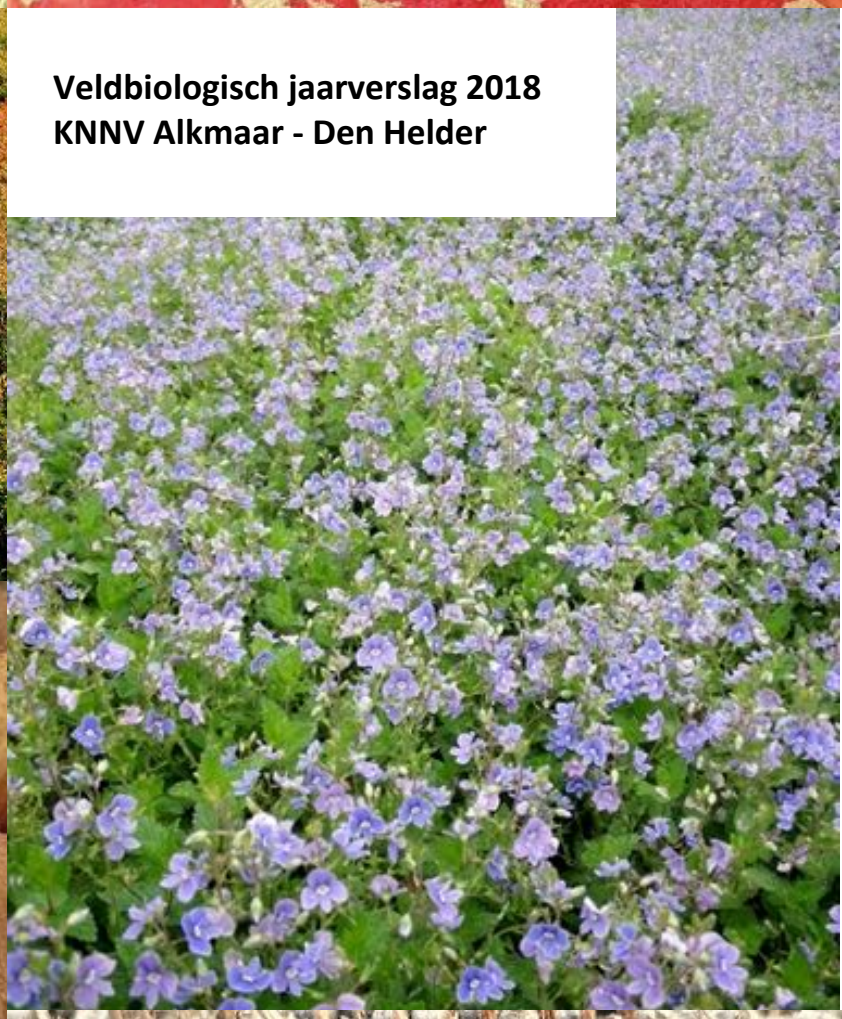

KNNV vereniging voor veldbiologie

Inhoud

H1 Strand 3
H2 Vlindertuinen 11
H3 Nachtvlinders in het Noordhollands Duinreservaat 18
H4 Paddenstoelen 25
H5 Planten 31
H6 Mossen 39
H7 IJsvogels 46

Wat is er het afgelopen jaar weer vreselijk veel moois gezien! Wanneer je door het Veldbiologisch Jaarverslag bladert, word je overspoeld door honderden waarnemingen van paddenstoelen, vlinders, mossen, bijen, planten, enz. Wij KNNV-ers hebben weer goed ons best gedaan, want al die waarnemingen zijn het resultaat van tientallen uren waarnemen, inventariseren en determineren. Neem de nachtvlinderresultaten van John van Roosmalen. Tijdens 58 bezoeken deed hij 3.590 nachtvlinderwaarnemingen. Of lees het boeiende epistel van Martijn Oud over de korte, maar uitbundige paddenstoelenuitbarsting na die paar regenbuien aan het einde van de zomer. Hans Nieuwenhuijsen doet verslag van wat er in en rond de vlindertuinen in Alkmaar is gezien. Ook in groepsverband is er weer veel genoteerd. De Strandwerkgroep, Plantenwerkgroep en Mossenwerkgroep zorgen voor een niet aflatende stroom aan waarnemingen. Voor de IJsvogels was het bepaald geen goed jaar. Hopelijk ziet de tabel er volgend jaar weer positiever uit.

Veel leesplezier! Hopelijk nodigt dit jaarverslag uit om er dit jaar weer veel op uit te trekken.
En vergeet dan niet om al die waarnemingen op te schrijven en door te geven.

Pieter Korstanje
Veldbiologisch secretaris KNNV Alkmaar - Den Helder

KNNV vereniging voor veldbiologie

H1 Strand

Strandwerkgroep
Coördinator: Henk Witte
witte43@gmail.com
nieuwsbrief “De Knorhaan”

Inleiding

Iedere maand gaat de Strandwerkgroep op excursie naar een stukje Nederlandse kust. Meestal binnen de provinciegrenzen maar regelmatig gaan we ook naar zuidelijker kusten met een geheel ander karakter. Dit jaar naar de Zandmotor tussen Den Haag en Hoek van Holland, de Tweede Maasvlakte en Gorishoek op Tholen. De excursie voor december (Huisduinen) moest helaas worden afgeblazen vanwege te slechte weersverwachtingen. De aandacht gaat uit naar aangespoelde of ter plaatse levende schelpen, wieren, kwallen, holtedieren, vissen, enz., enz., kortom alle levensvormen die bij de kust horen.

De waarnemingen worden gepubliceerd in de digitale nieuwsbrief De Knorhaan. Deze wordt ook verstuurd naar het “Centraal Systeem” van de Strandwerkgemeenschap van de KNNV, de NJN en de JNM. De meest recente nummers van De Knorhaan zijn te vinden op de website van de KNNV, afd. Regio Alkmaar - Den Helder.

Wijk aan Zee (Noordpier), 14 januari 2018

Aan het strand was gelukkig niet meer te zien dat er de dag ervoor ruim 4.000 mountainbikers overheen gedenderd waren. Door het extra lage water zagen we op de pier honderden paardenanemonen en een aantal soorten wieren waaronder Kernwier dat we niet eerder hadden herkend.

Van maar liefst 9 krabbensoorten werden schilden gevonden: Noordzeekrab vrij algemeen, Gewone strandkrab enkele, Gewone zwemkrab niet algemeen, Fluwelen zwemkrab ca. 10, Gewimperde zwemkrab 1, Grijze zwemkrab >10, Breedpootkrab enkele, Helmkrab 1 en Erwtenkrabbetje 1. Op plastic substraat zaten 2 Grote eendenmossels vastgehecht.
De hydroidpoliepen Gorgelpijp en Pennenschaft waren aanwezig. We vonden enkele kolonies van het Paars vogelkopmosdiertje en van de Grijze zeevinger, eveneens een mosdiertje.

Eikapsels lagen er van de Hondshaai (10x), Stekelrog (7x) en Gevlekte rog (1x). Verder een gaaf kaakje van de Wijting (determinatie Kees Camphuysen en Mardik Leopold).

Wit muizenoortje (juveniel)

Tenslotte een greep uit de weekdieren: 2x Gewone schaalhoren (levend), 9x Vliezig drijfhorentje, 6x Gewone wenteltrap, 1x Witte wenteltrap, 1x Gekielde cirkelslak, 1x Kleine fuikhoren, 2x Stomp traliehorentje, 5x Mosselslurpertje, 2x Oubliehoren, 1x Zoetwaterneriet, 1x fragment Wijde mantel, enkele exx. Schilferige dekschelp, 2x Noorse hartschelp, 1x Kleine zwaardschede, 3x Kleine platschelp, vrij algemeen Gewone tapijtschelp (ook juveniel en doubletten) 1x Grijze tapijtschelp en 1x Noordse rotsboorder.

Er lagen veel veenbrokken met gaten, sommigen hiervan met Amerikaanse boormossel (met vleesresten), Witte boormossel (met vleesresten) en Ruwe boormossel. Tenslotte een minuscuul Wit muizenoortje, een bijzondere vondst!

Petten, 18 februari 2018
Van de hydropoliepen is deze keer de Penneschaft waargenomen. De niet zo algemene Helmkrab was aanwezig met één rugschild. We vonden enkele Gewone heremietkreeften, soms levend, en enkele Kleine heremietkreeften.

De meest bijzondere weekdieren: 1x Gewone schaalhoren, 1x Vliezig drijfhorentje, 18x Muizenkeuteltje, 1x Gewone wenteltrap, 1x Gewone trapgevel, 3x Spoelhoren, 1x Schepje, 1x Wijde mantel, 1x Bonte mantel, 1x Gedoornde hartschelp, 1x Pleistocene strandschelp, 2 topjes van de Messchede, meerdere Kleine zwaardschedes, 2x Prismatische dunschaal, 3x Kleine platschelp, 1x fragment Zandschelp en vrij algemeen de Grijze tapijtschelp. Eikapsels waren aanwezig van de Hondshaai, de Stekelrog, de Gevlekte rog (1x) en de Blonde rog (1x).

Een “zaaddoosachtig iets” was volgens Gerhard Cadée een galappel.

Een mooi stukje “barnsteen” bleek later waarschijnlijk kopal te zijn (halfgefossiliseerde hars).

Een afbeelding van een brok koraalachtig materiaal is door Bert Buizer zonder positief resultaat voorgelegd aan diverse deskundigen. Een internationale oproep via de ResearchGate leverde een reactie op van ene Sean Kery die “hier op het strand van de VS” vergelijkbare brokken had gezien. Hij vermoedt dat gaat om epoxy- of polyesterhars. De gaten zouden ooit gevuld zijn geweest met drijfschuim van menselijke makelij. Zie Blad 55, pagina 15.

galappel

kopal

geen koraal

Tweede Maasvlakte, 18 maart 2018
Het was er koud, winderig maar zonnig. Helaas niet zo heel veel schelpen en al helemaal geen gruis ondanks de oostenwind. Een Spoelhoren en een Gewelfde mantel waren de hoogtepunten.

We vonden verder een stuk zandsteen met een mooie schelpafdruk die volgens Henk Dekker uit het Onder Devoon komt, 410 miljoen jaar oud dus. Dat een andere steen een werktuig lijkt omdat hij een mooie punt heeft is meer toeval. Het is een "Limonietconcretie", een bolvormig verharding van klei gevormd door lokale verdichting en deze heeft ook een ijzerverbinding met de klei gemaakt. Ook door Henk Dekker gedetermineerd. We raapten ook een vrucht (11 cm) op van *Nypa fruticans*. de enige mangroveplant onder de palmen. De plant komt voor in Zuid-Azië en Noord-Australië. Determinatie Gerhard Cadée. Een van de deelnemers werd nog bijna aangevlogen door een velduil!

Gewelfde mantel

Limonietconcretie

vrucht van *Nypa fruticans*

schelpafdruk uit Onder Devoon

Wijde mantel

Bergen aan Zee, 15 april 2018

Scharen van de Molgarnaal waren vrij algemeen. Dat geeft aan dat zelfs hier de invloed van de zandsuppletie bij Camperduin merkbaar was. Ook de aanwezigheid van restanten van maar liefst acht soorten krabben zal hier wellicht mee te maken hebben. Van de weekdieren zijn het vermelden waard: 3x Melkwit traliedrijfhorentje, 3x Muizenkeuteltje, 15x Gekielde cirkelslak, 3x Gewone trapgevel, 2x Stomp traliehorentje, 1x Spoelhoren, 1x fragment Driehoekige parelmoerneut, 1x fragment Geknobbelde hartschelp, 1x topfragment Messchede, 1x Kleine platschelp, 1x fragment Grijze tapijtschelp en één gaaf exemplaar van de Geruite tapijtschelp. Gezien de samenstelling van het gezelschap werden er ook eikapsels van vissen gevonden: 6x van de Hondshaai, 15x van de Stekelrog en 1x van de Gevlekte rog. Herman Walvis zorgde nog voor foto's van plankton: *Ditylum brightwellii, Pleurosigma affine, Medusa spec.,* en *Odontella (Biddulphia) sinensis.*

Medusa spec.

Ditylum brightwellii (pas gedeeld individu in moedercel)

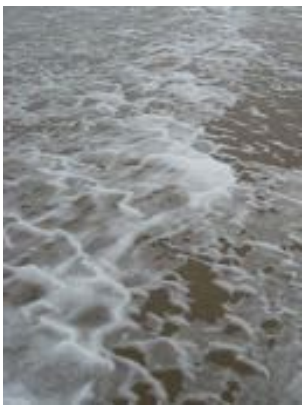

IJmuiden, 20 mei 2018

Er was in sprake van "zeevlam": mist boven zee en strand omdat warme lucht in aanraking kwam met een koude zee.
Het strand leverde naast een fragment van de Driehoekige parelmoerneut weinig bijzondere soorten op. De Zuidpier kreeg mede daarom extra aandacht. Wij vonden daar onder meer levend Suikerwier, 2x Slibanemoon, meer dan 100 Paardenanemonen, 2x Zeedahlia, 1x Meloenkwalletje, 1x Havenpissebed, en Schaalhorens.

zeesterlarve

Herman Walvis heeft weer foto's gemaakt van plankton van deze locatie: meloenkwalletje (3cm), larve Zeester, Mossel (400 mu), Zeevonk, *Striatella unipunctata* (Zigzag diatomee), *Vorticella spec.* en de (mariene) diatomee *Odontella sinensis,* waarop zich een (zoetwater) alg *Pediastrum borynum* bevindt.

Op het strand spraken we een enthousiaste jongedame die vertelde over toepassingen van zeewier in de textielindustrie. Zie: https://www.gimmii.nl/blog/dutch-design/zeewier-verf-nienke-hoogvliet/

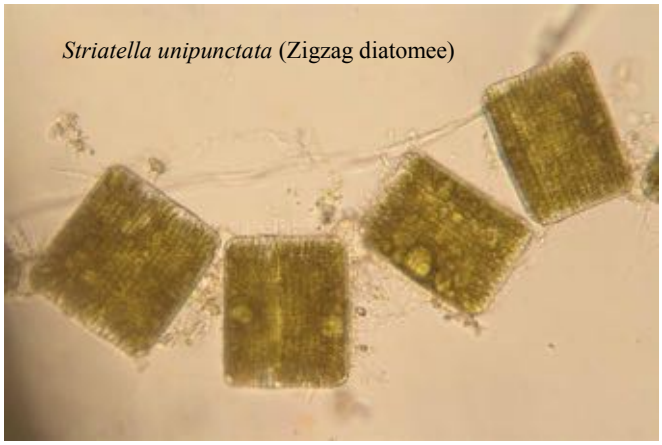

Zandmotor, 17 juni 2018

Helaas hadden slechts twee strandwerkgroepers de reis naar de Zandmotor gemaakt. Enkele van de vondsten: 3x Gewone penhoren, Paardenzadel, 1x Grote astarte, 4x grote fragmenten met slot van de Pleistocene strandschelp, 1x Brede strandschelp en 2x Gewone artemisschelp. Verwoede pogingen om naast de Brede strandschelp ook de Dichtgestreepte artemisschelp te vinden in het kader van het 5.000 soorten jaar lukten helaas niet.

Pleistocene strandschelp

Hargen aan Zee, 15 juli 2018

Zoals te verwachten was leefden er Slibanemonen in de poelen. Er werden er 20 geteld. We zagen één exemplaar van de Gewone en de Kleine heremietkreeft. De weekdieren waren vertegenwoordigd door o.a. 10x Muizenkeuteltje, 2x Gekielde cirkelslak, 2x Wijde mantel, 2 grote fragmenten van de Sabelschede en een fragment van de Messchede. Er is zelfs een insect gezien: de Gewone smalboktor.

Breedpootkrabben

Zeepaddenstoel

Gewone smalboktor

Messchede

Gewone zwemkrab

Petten, 12 augustus 2018

Mede door het vrijwel ontbreken van gruis was het aantal soorten beperkt. We vonden ditmaal zelfs twee Zandschelpen. Verder lagen er onder meer een Bonte mantel, een fragment van een Klein tafelmesheft en twee topjes van de Messchede. Daarnaast ook een beschadigd doublet en enkele oude fragmenten van de Kleine zwaardschede.

Afdelingsexcursie Den Helder (Lands End), 9 september 2018

Excursieleider Robbert Jak heeft ons, net als zijn zoon gehuld in waadpak, veel levend materiaal laten zien. Algemeen voorkomend waren de roodwieren Iers mos, Rood horentjeswier, Navelwier en Tongwier. Van de groenwieren was Zeesla algemeen en Darmwier zeer algemeen. Interessant was te horen dat het darmwier in de hoogste zone bestond uit de soort Klein darmwier. De Slibanemoon werd algemeen aangetroffen, net als hydroidpoliep Lange zeedraad. We zagen enkele Snoerwormen en Gladschubbige zeerupsen. Tenslotte de levende kreeftachtigen: Blaasjeskrab (enkele), Porseleinkrabbetje (enkele), Harige porseleinkrab (1x), Nieuw-Zeelandse zeepok (zeer algemeen), *Jassa spec.*, (een niet gedetermineerd vlokreeftje, algemeen) en Harige spookkreeft (enkele).

Harige porseleinkrab (foto Mario Renden)

Harige spookkreeft (foto Mario Renden)

Gladschubbige zeerups (foto Mario Renden)

Afdelingsexcursie Petten, 6 oktober 2018

Het aantal op naam gebrachte soorten wieren (17), hydroidpoliepen (4) en mosdiertjes (18) lag aanzienlijk hoger dan gebruikelijk. Dit had alles te maken met de aanwezigheid van Frank Perk en Rien de Ruijter. Enkele wiertjes zijn zelfs ter determinatie toegestuurd aan “superspecialist” Herre Stegenga. Het Neetmosdiertje is een bijzondere soort.

Twee afgesleten schaalhorens onder riemwier leken het meest op Ruwe schaalhoren. Van de Gemarmerde streepschelp werden 5 exemplaren gevonden op riemwiervoetjes en een touwknoop. Op een riemwiervoetje zat een Schilferige dekschelp. Ook lagen er een gave Geruite tapijtschelp, een groot fragment van de Pholade en eikapsels van de stekelrog en de gevlekte rog.

Rien de Ruijter met Riemwier

Knotswier met onverwacht mosdiertje

Grijze en Geruite tapijtschelp

Messchede, Gemarmerde streepschelp, Goudkammetje, Wijdc mantel en Pholade

Gevlekte rog

Gorishoek, 14 oktober 2018

In de oude oesterputten en naaste omgeving vonden we weer veel bijzondere soorten. Niet zo heel vreemd als je aan de overzijde van de Oosterschelde Yerseke, het dorp van de oestervissers, ziet liggen. Het Harig porseleinkrabbetje komt hier net als de Asgrauwe keverslak en de Asgrauwe tolhoren algemeen levend voor. De Japanse stekelhoren en de Amerikaanse oesterboorder, de schrik van de oestervissers, leven er ook in grote aantallen.
Andere bijzondere vondsten: Gewone penhoren vrij algemeen, Gewone marmerschelp vrij algemeen, Paardenmossel 1x fragment, Wijde mantel fragmenten vrij algemeen en enkele gave kleppen, Bonte mantel 1x, Grote mantel 1x fragment, Noordkromp 2x, *Venus casina* 7x, Amerikaanse venusschelp 12x, Gevlamde tapijtschelp 1x, Filipijnse tapijtschelp zeer algemeen, Gewone zeeappel, 1x.

Gewone marmerschelp met Asgrauwe keverslak

Wijk aan Zee (Noordpier), 9 december 2018

Vanwege het opdringerige water konden we helaas de paardenanemonen en de schaalhorens op de pier niet bereiken. Zo ver van Zeeland was de vondst van drie juveniele Filipijnse tapijtschelpen bijzonder. De Portugese oester is “nieuw” voor de strandwerkgroep. De wetenschap is nu niet meer van mening dat hij moet worden gerangschikt onder de soort “Japanse oester”. Juist op dit strand was de meestal goed herkenbare Portugese oester naast de Japanse oester steeds aanwezig. Op een plastic vat zat een Schilferige dekschelp. Door het ontbreken van gruis bleef het aantal schelpensoorten beperkt.
Herman Walvis heeft in de havenmonding zijn plankton-netje uitgegooid. Het resultaat waren de diatomeeën *Achnantes longipes, Bacillaria paxillifer, Bellerochea horologicalis* (nu ook in de Noordzee) en *Chaetoceros curvisetus.* Verder de dinoflagelaten *Ceratium horridum* en *Ceratium fusus*

Ceratium horridum, dinoflagelaat

H2 Vlindertuinen

De resultaten van de inventarisaties van insecten in de Alkmaarse Vlindertuinen De Groene Voet en Oosterhout in 2018

Hans Nieuwenhuijsen

Inleiding

In dit verslag zijn de gegevens opgenomen van de insecteninventarisaties in de twee Alkmaarse vlindertuinen namelijk Vlindertuin De Groene Voet en Vlindertuin Oosterhout. Hans Nieuwenhuijsen (KNNV afd. Alkmaar - Den Helder) inventariseert sinds 2012 in Vlindertuin De Groene Voet vlinders, bijen en wespen en af en toe vliegen. Hij heeft in 2018 drie keer in de Vlindertuin Oosterhout gekeken naar bijen en wespen. Rob van de Burg en Arie van Diepen verzamelen ook al een aantal jaren gegevens over vlinders, vliegen, libellen en andere insecten in Vlindertuin Oosterhout, ook weer in 2018.

De Alkmaarse Vlindertuinen

De Groene Voet . (Ac 112.3- 519.7. IPI code 523. Park. Vlindertuin, 0,3 ha), een jonge tuin in de Mare, aan de rand van het park Groene Voet.
De Vlindertuin De Groene Voet is in 2012 tot stand gekomen uit een samenwerking tussen (buurt)bewoners, de KNNV Alkmaar - Den Helder, de vereniging IVN Noord-Kennemerland en de gemeente Alkmaar. Waar nu de tuin is was vroeger een materialendepot voor het groen- en wijkbeheer van de gemeente Alkmaar.

De samenwerking van bewoners, KNNV en IVN Noord-Kennemerland hield niet op bij het realiseren van de tuin. Voor de toekomst is die samenwerking vastgelegd in een convenant tussen de partijen. De drie pijlers van het convenant zijn het beheer van de tuin, het monitoren van en, waar mogelijk, verhogen van de natuurwaarde van de tuin en de natuureducatie. Het basisontwerp is van de hand van landschapsarchitecte Marieke Adrichem. Hoewel de tuin de titel vlindertuin draagt, is bij de inrichting ook rekening gehouden met andere insecten, in het bijzonder met wilde solitaire bijen.

Platbuik
Foto: Rob van der Burg

Voor het onderhoud en beheer, gebaseerd op inzet van vrijwilligers en buurtbewoners, is voor de tuin onder de paraplu van KNNV/regio Alkmaar een werkgroep opgericht. Deze werkgroep coördineert, in overleg met de gemeente Alkmaar de werkzaamheden en de inzet van vrijwilligers.
De vaste “werkdagen” zijn in het seizoen -van half maart tot begin september- tweewekelijks op de donderdagavonden en zaterdagochtenden ingesteld. Bij de ingang van de tuin staat een infobord. Ook is informatie te vinden op de facebook pagina www.facebook.com/groups/Vlindertuin/ Groene Voet of men kan mailen naar groenevoetvlindertuin@gmail.com.

Oosterhout. (Ac 112.1- 515.3. IPI code 523.Park. Vlindertuin, 0,45 ha, een tuin in een oud park.
Het park Oosterhout is in 1953 aangelegd op weilanden. Tijdens een bespreking, begin 2000, over de herinrichting van het park is er een verzoek gekomen van de bewoners van Oud en Nieuw Overdie om in het park een vlindertuin in te richten. In 2005 is het eerste schets van het ontwerp gemaakt en de beplanting en inrichting besproken. Uiteindelijk heeft bureau Adrichem er een bestektekening van gemaakt. Op verzoek is er later nog een informatiezuil gekomen met ruimte voor aankondigingen van nieuws.

De tuin is vlindervriendelijk ingericht, maar ook andere dieren en planten kunnen hier hun plekje vinden. Denk hierbij aan bijvoorbeeld libellen, waterjuffers, bijen en andere insecten. Een derde van de tuin bestaat uit gras, een derde uit zand en de rest wordt ingenomen door bij- en vlindervriendelijke planten en struiken.

Voor alle insecten, dus ook voor vlinders, is het van belang dat er veel zon is, omdat de vleugels van de vlinder moeten kunnen drogen voordat ze gaan vliegen. Stenen worden door de zon opgewarmd en zijn daardoor een geliefde plek om op te warmen. Het hart van de vlindertuin, in de vorm van een open zone met veel zonlicht, ligt in een bosvak. Op de heuvels, in het rots gedeelte en in de vakken staan planten die vlinders aantrekken. Er zijn verschillende vlinderstruiken in de tuin die zeer geliefd zijn bij vlinders. Ook de andere planten zijn gekozen omdat vlinders hier graag op af komen.

Heeft men zin om ook eens de handen uit de mouwen te steken al is het maar voor een uurtje dan kan dat, als het niet regent, op: maandag-, dinsdag- en woensdagmorgen. We zijn dan aanwezig vanaf 10.00 uur tot 12.00 uur. Voor meer informatie: www.landkaartje.com

tweekleurige zandbij

Werkwijze

Hans heeft in de Groene Voet geïnventariseerd op 7.4: 21.4,5.5, 22.5, 28.6, 16.7 en 1.9. 2018. Sommige insecten benoemde hij op het oog, andere werden gevangen met een vlindernet en gingen mee naar huis ter determinatie. Zo ging hij ook te werk in de Oosterhout op 23.4; 27.6. en 2.9.2018.
Rob en Arie deden hun waarnemingen in de periode tussen 12 maart en 22 augustus. De dieren werden of in het veld op naam gebracht of gefotografeerd om op de foto gedetermineerd te worden.

Icarusblauwtje, foto Henny Snijder

Resultaten
(in de tweede kolom betekent Gr= Groene Voet en Oo= Oosterhout)

Orde Hymenoptera- Vliesvleugeligen.

Familie Pompilidae- Spinnendoders.

Soort	Gr/Oo	Bijzonderheden
Arachnospila anceps- gewone zandspinnendoder.	Gr; Oo	
Auplopus carbonarius- koolzwarte metselspinnendoder	Gr	Metselt broedcellen (Tonnetjes)
Caliadurgus fasciatellus- tuinspinnendoder	Oo	Jaagt kruisspinnen

Familie Chrysididae- Goudwespen.

Soort	Gr/Oo	Bijzonderheden
Chrysis ignita- vuurgoudwesp	Oo	Bij bijenhotel; parasitoid van *Ancistrocerus* (metselwespen) soorten.
Trichrysis cyanea- groene drietandgoudwesp	Gr	Parasiet van vooral pottenbakkerswespen

Familie Megachilidae- behangersbijen.

Soort	Gr/Oo	Bijzonderheden
M. willughbiella- grote bladsnijder	Gr, Oo	Nestelt in hout
Megachile centuncu- *Laris*- tuinbehangers bij	Gr; Oo	Nestelt in hout
Osmia bicornis- rosse metselbij	Gr,Oo	Bijenhotel.
Osmia caerulesecens- blauwe metselbij	Gr	

Familie Apidae s.s. – bijen in engere zin.

Soort	Gr/Oo	Bijzonderheden
Anthidium manicatum- grote wolbij	Gr	
Apis mellifera -Honingbij-	Gr,Oo	
Anthophora plumipes – gewone sachembij	Oo	
Bombus hypnorum- boomhommel	Gr; Oo	Nestelt soms in nestkastjes.
B. lapidarius Steenhommel	Gr: Oo	
B. pascorum- akkerhommel	Gr,Oo	
B. pratorum	Gr	
Bombus terrestris - aardhommel	Gr.Oo	
Nomada alboguttata - bleekvlekwespbij	Gr	Broedparasiet van *A. barbilabris*
Nomada fabriciana - roodzwarte dubbeltand	Gr,Oo	Broedparasiet (koekoek) van *A. bicolor, A.chrysosceles.*
Nomada flava - gewone wespbij	Gr,Oo	Broedparasiet van *Andrena carantonica* - meidoornzandbij. *A.nitida*-viltvlekzandbij.
Nomada flavoguttata - gewone kleine wespbij	Gr,Oo	Koekoek van o.a. *Andrena subopaca.*;
Nomada fulvicornis - roodsprietwespbij	Gr	Koekoek van *A. tibialis*
Nomada marshamella - donkere wespbij	Gr	Koekoek van *A. scotica (= carantonica*)
Nomada goodeiana - smalbandwespbij	Oo	Koekoek van o.a. *A. nitida.*
Nomada panzeri - sierlijke wespbij	Gr,Oo	Koekoek *A. fulva.*
Nomada sheppardana - geeltipje	Gr	Koekoek van *L. sexstrigatum*
Nomada signata - signaalwespbij	Gr.Oo	Koekoek *A. fulva*

Familie Andrenidae- Zandbijen.

Soort	Gr/Oo	Bijzonderheden
Andrena bicolor - tweekleurige zandbij	Gr;Oo	
Andrena scotica (carantonica) - meidoornzandbij	Gr,Oo	
Andrena chrysosceles - goudpootzandbij	Gr	
Andrena flavipes - grasbij	Gr,Oo	
Andrena fulva - vosje	Gr, Oo	
Andrena haemorrhoa - roodgatje	Gr,Oo	
Andrena helvola - valse rozenzandbij	**Gr,Oo**	**Zeer zeldzaam in Noord-Holland**
Andrena nitida - viltvlekzandbij	Gr,Oo	
Andrena subopaca - witkop dwergzandbij	Gr,Oo	
Andrena synadelpha - breedrandzandbij	Gr	
Andrena tibialis - grijze rimpelrug	Gr	
Andrena ventralis - roodbuikje	Oo	

Familie Halictidae- Groefbijen.

Soort	Gr/Oo	Bijzonderheden
Halictus rubicundus - Roodpotige groefbij	Oo	soms sociaal
Halictus tumulorum - park bronsgroefbij	Gr,Oo	
Lasioglossum morio - langkop smaragdgroefbij.	Gr,Oo	
L. sexstrigatum - gewone franje -geurbij.	Gr; Oo	
Sphecodes miniatus - gewone dwergbloedbij	Gr	Broedparasiet van *L. sexstrigatum*

Familie Colletidae- Zijdebijen.

Soort	Gr/Oo	Bijzonderheden
Hylaeus communis - gewone maskerbij	Gr,Oo	Nest in holten en dode stengels

Familie Crabrionidae- Graafwespen.

Soort		Bijzonderheden
Cerceris rybyensis - groefbijendoder	Gr,Oo	Jaagt op solitaire bijen, speciaal groefbijen
Crossocerus annulipes - witgevlekte knotscelwesp	Gr	
Crossocerus ovalis - geeldij-knotscelwesp	Oo	
Ectemnius cavifrons - molm-goudmondwesp	Gr	
Ectemnius cephalotus - zuidelijke goudmondwesp	Gr	
Lestiphorus bicinctus - knoopcicadendoder	Oo	Jaagt op spuugcicaden
Pemphredon lethifer - gewone stegelbladluizendoder	Oo	Nestelt in dood hout
Pemphredon lugubris - grote bladluizendoder	Gr	
Psenulus pallipes - gewone bladvlododer	Oo	Zeer zeldzaam in Noord-Holland.
Rhopalum coarctatum - bonte dikpootwesp	Oo	Zeer zeldzaam in Noord-Holland
Trypoxylon figulus - grote pottenbakkerswesp	Gr	
Trypoxylon minus - minipottenbakkerswesp	Oo	Nest in holle stengels; spinnen.

Familie Vespidae- plooivleugelwespen.

Soort	Gr/Oo	Bijzonderheden
Ancistrocerus gazella - gazel-muurwesp	Oo	

Ancistrocerus trifasciatus - slanke muurwesp	Gr	
Vespula vulgaris - gewone wesp	Gr,Oo	

Orde Diptera- Vliegen

Soort	Gr/Oo	Bijzonderheden
Dasysyrphus tricinctus - geelbaardwimperzweefvlieg	Gr	
Didea fasciata - bosdidea	Oo	
Episyrphus baleatus - pyama zweefvlieg	Oo	
Eristalis tenax - blinde bij	Gr, Oo	
Ersitalis arbustorum - kleine bijvlieg	Oo	
Euleia heraclei - grote schermbloemboorvlieg	Gr	Larven leven in blad berenklauw
Heliophilus pendulu s- gewone pendelvlieg	Oo	
Myanthropa florea - doodskopzweefvlieg	Oo	
Rhingia campestris - gewone snuitvlieg	Gr	
Siccus ferruginatus - roestbruine kromlijf	Oo	Parasitoid van hommels.
Syrphus torvus - bosband zweefvlieg	Oo	
Syrphus vitripennis - kleine bandzweefvlieg	Oo	
V. zonaria - stadsreus	Oo	Larve leeft in wespennest, eet afval.
Volucella pellucens - witte reus	Oo	Larve leeft in wespennest, eet afval.
Xanthogramma pedissequum - gewone citroenzweefvlieg	Oo	
Xylota segnis - bladloper	Oo	

Orde Odonata- Libellen

Soort	Gr/Oo	Bijzonderheden
Aeshna funcea - venglazenmaker	Oo	
Aeshna grandis - bruine glazenmaker	Oo	
Aeshna mixta - paardenbijter	Oo	
Anax imperator - grote keizerlibel	Oo	
Coenagrion puella - azuurwaterjuffer	Oo	
Ischnura elegans - lantaarntje	Oo	
Libellula depressa - platbuik	Oo	
Orthetrum cancellatum - gewone oeverlibel	Oo	
Sympetrum sanguineum - bloedrode heidelibel	Oo	
Sympetrum striolatum - bruinrode heidelibel	Gr; Oo	
Sympetrum vulgatum - steenrode heidelibel	Oo	

Orde Lepidoptera- Vlinders: macrovlinders

Soort	Gr/Oo	Bijzonderheden en data
Aglais io - dagpauwoog	Oo	Rups eet brandnetel
Aglias urticea - kleine vos	Oo	Overwintert als vlinder. Rups op brandnetel
Anthocharis cardamines - oranjetipje	Oo	Rups op look-zonder-look.
Araschnia levana - landkaartje	Gr; Oo	Twee generaties; brandnetel
Argynnis paphia - keizersmantel	Oo	Zwerver
Aricia agestis - bruinblauwtje	Gr; Oo	Ooievaarsbek, reigersbek
Calastrina argiolus - boomblauwtje	Gr; Oo	Allerlei planten
Conepthyrix rhamni - citroen vlinder	Gr; Oo	Overwinter als vlinder; vuilboom
Lastommata megera - argusvlinder	Oo	Grassen
Lycaena phaeas - kleine vuurvlinder	Gr; Oo	

Macroglossum stellatarum - kolibrievlinder	Oo	Trekker
Maniola jurtina - bruin zandoogje	Gr; Oo	Grassen
Pararge aegeria - bont zandoogje	Gr,Oo	Mannetje heeft terrirorium aan de bosrand of in het bos/rups eet grassen;
Pieris brassicae - groot koolwitje	Gr; Oo	Kruisbloemen
Pieris napi - klein geaderd witje	Oo	Kruisbloemen
Pieris rapae - klein koolwitje	Gr; Oo	Kruisbloemen; 21.4.
Polygonia c-album - gehakkelde aurelia	Gr:Oo	Wilg, brandnetel
Polyommatus icarus - icarusblauwtje	Oo	Vlinderbloemen o.a. rolklaver
Vanessa atalanta - atalanta	Gr; Oo	Trekvlinder
Vanessa cardui - distelvlinder	Oo	Rups eet distel, brandnetel, e.a.

Overigen (Oosterhout).

Bloedcicade - *Cercopis vulnerata*

Zwartkop vuurkever - *Pyrochroa coccinea*

Kaneelglasvleugelwants - *Corizus hyoscyami*

Zuringwants - *Coreus maginalis.*

Aziatisch lieveheersbeestje - *Harmonia axyridis*

Roodpootsoldaatje - *Cantharis nigricans.*

Schorpioenvlieg - *Panorpa germanica.*

De resultaten samengevat:

(tussen haken: aantal soorten dat alleen in die tuin is aangetroffen).

tuin	Vlinders	Bijen	Wespen	Vliegen	Libellen	diversen	totaal
Groene Voet	11 (0)	38 (10)	12 (8)	4 (niet geinv.)	1 (niet geinv)	0	66
Oosterhout	20 (9)	31 (3)	13 (9)	16	11	7	98
Beide tuinen	20	40	20	16	11	7	114

Groefbijendoder
Foto, Henny Snijder

Conclusie en discussie

Zowel De Groene Voet als de Oosterhout mogen met ere vlindertuinen genoemd worden, gezien het aantal waargenomen vlindersoorten. Ook blijken beide tuinen een flink aantal soorten bijen en wespen te herbergen. Je mag uitgaan van zo'n 30-40 soorten bijen voor dit soort tuinen in het noordwesten van ons land en dat wordt (ruim) gehaald. Het totaal aantal insectensoorten in beide tuinen is boven 100 soorten, een mooi resultaat zeker als je bedenkt dat er maar naar een beperkt aantal insectengroepen is gekeken.

Komen er in de ene tuin andere soorten voor dan in de andere? (de getallen tussen haken). Voordat we de vraag beantwoorden moeten we het volgende bedenken. Van veel van de soorten die dit jaar in de Groene Voet, maar niet in de Oosterhout zijn waargenomen, kan verwacht worden dat ze in de volgende jaren, als er intensiever wordt geïnventariseerd, toch zullen opduiken. Andersom: soorten die nu in de Oosterhout worden waargenomen maar niet in de Groene Voet en daar ook niet in het verleden zijn gezien, mag je als karakteristiek voor de Oosterhout beschouwen. Over deze soorten zullen we het in het nu volgende hebben.

We kijken eerst naar de vlinders. Er zijn negen soorten in de Oosterhout die niet in de Groene Voet zijn waargenomen. Als we de Groene Voet gegevens van vorige jaren bekijken blijven er drie 'Oosterhout soorten' over: het oranjetipje, de keizermantel en de kolibrievlinder. De laatste twee soorten zijn trekkers, de eerste komt ook aanwaaien of er is in de tuin genoeg look-zonder-look voor de rupsen.

Wat betreft de bijen zijn er drie soorten, die in 2018 in de Oosterhout zijn gezien maar niet in de Groene Voet. Twee van deze soorten zijn in het verleden in de Groene Voet gezien, maar *Anthophora plumipes* tot nu toe nog niet. De soort is wat zijn voedsel betreft afhankelijk van onder andere longkruid, vingerhelmbloem en smeerwortel. Blijkbaar zijn die in de Groene Voet onvoldoende aanwezig.

Tot slot de wespen. Nogmaals: omdat dit het eerste jaar is dat er in de Oosterhout naar deze groep is gekeken en bovendien met een lagere frequentie dan in de Groene Voet, mogen we verwachten dat van de acht soorten, die nu alleen in de Groene Voet werden aangetroffen, sommige in de toekomst ook in de Oosterhout zullen opduiken. Hoe zit het met de negen Oosterhout soorten? Drie ervan zijn in vorige jaren in de Groene voet gezien. Maar een zestal graafwespen (Crabronidae) zijn waarschijnlijk karakteristiek voor de Oosterhout. Het zijn *Crossocerus ovalis* - geeldij-knotscelwesp (bekend uit Noord-Holland, niet algemeen), *Lestiphorus bicinctus* - knoopcicadendoder (bekend uit Alkmaar, zeldzaam in het Westen), *Pemphredon lethifer* - gewone stegelbladluizendoder (bekend uit Alkmaar, algemeen), *Psenulus pallipes* - gewone bladvlododer (zeldzaam in Noord-Holland), *Rhopalum coarctatum* - bonte dikpootwesp (bekend uit Alkmaar) en *Trypoxylon minus* - minipottenbakkerswesp (zeldzaam). Al deze soorten nestelen in dood hout en dode stengels en ze komen voor in bosranden. Waarschijnlijk verklaart het feit dat de Vlindertuin Oosterhout in een oud park ligt dit verschil met de Groene Voet, die aan de rand van een jong park ligt.

Als we in de toekomst voor de Oosterhout meer gegevens gaan verzamelen van met name bijen en wespen en in de Groene Voet meer aandacht gaan besteden aan de libellen en vliegen kunnen we te zijner tijd de beide tuinen beter vergelijken wat hun bewoners betreft. Misschien heeft dat consequenties voor het beheer van beide tuinen.

H3 Nachtvlinders in het Noordhollands Duinreservaat

Uit: Waarnemersverslag Nachtvlinders 2018, PWN Noordhollands Duinreservaat
John van Roosmalen

Dit verslag bevat een bespreking van de nachtvlinderwaarnemingen door John van Roosmalen in 2018 in het Noordhollands Duinreservaat. Na een korte beschouwing van het afgelopen nachtvlinderjaar volgt een bespreking van de waarnemingen. Eerst volgt een overzicht van aantallen en bezochte locaties – voor licht en voor smeer – voor 2018 en wordt gekeken hoe zich dit verhoudt tot voorgaande jaren. Daarna wordt ingegaan op tien nieuwe soorten voor het NHD in 2018. Het verslag wordt afgesloten met een kort hoofdstuk over het blauw weeskind.

Op pwn.waarneming.nl staan voor mij voor 2018 in totaal 3.590 nachtvlinderwaarnemingen geregistreerd in 58 bezoeken. Dat zijn 5 bezoeken meer dan in 2017 en toch 766 waarnemingen minder. Dat lijkt aan te sluiten bij de ervaring dat 2018 geen goed jaar was. Het kan ook te maken hebben met de verhouding in bezoeken tussen zichtwaarnemingen overdag en licht- en smeerwaarnemingen. Met licht heb je toch meestal de meeste waarnemingen.
Dit levert in 2018 voor mij waarnemingen op van 758 soorten nachtvlinders in het NHD. Hierbij zijn:

- 704 soorten op licht in 36 bezoeken, zowel met lakens als met vallen;
- 142 soorten op smeer in 34 bezoeken;
- 155 soorten ter plaatse in 44 bezoeken.

Het aantal bezoeken met waarnemingen ter plaatse lijkt veel. Behalve zichtwaarnemingen overdag betreft dit echter ook waarnemingen op vangavonden met licht of smeer, waarbij we dan bijvoorbeeld van tevoren nog even het veld in gaan, of bijvoorbeeld bij waarnemingen op smeer, waarbij we tijdens het smeren ook vlinders, rupsen, mijnen etc. 'ter plaatse' tegenkomen. De leukste waarneming op zicht in 2018 vind ik de duinviooltjesmot *Pancalia nodosella*, waar ik er op 7 mei 2018 twee van vond nabij parkeerplaats Diederik na intensief zoeken.

2018 was een jaar dat veelbelovend begon. Net als vorig jaar halen we in mei al een avond met meer dan 150 soorten op het laken. Daarna zakt het aantallen soorten per avond echter behoorlijk in als de lange, warme, droge periode aanbreekt. Pas tegen het einde van de warme periode lijkt het aantal soorten op licht per avond weer een beetje in de buurt te komen van meer normale waarden. Als je naar de waarnemingen op licht kijkt is 2018 het slechtste jaar uit de meetreeks van 2013-2018. De waarnemingen op smeer laten zich vooralsnog lastiger vergelijken met elkaar en met andere jaren dan waarnemingen op licht, met laken. Zou het kunnen dat nachtvlinders vooral op smeer komen als het voedselaanbod in de natuur te gering is ten opzichte van de populatiegrootte en de vlinders wel voedsel kunnen gebruiken? Smeren naast bloeiende heide is meestal vrij kansloos bijvoorbeeld. Hoe ver vliegen vlinders eigenlijk om op smeer af te komen? Interessante vragen. Hoe onderzoek je die? Ik heb er nog geen literatuuronderzoek naar gedaan.

Een van de opvallende aspecten aan de smeerwaarnemingen van 2018 is dat aan het einde van de warme periode zowel het aantal soorten op smeer per avond als de aantallen vlinders pieken, ten opzichte van de rest van het jaar en ten opzichte van voorgaande jaren. Op 12 augustus 2018 nemen we 44 soorten nachtvlinders waar op smeer, een nieuw record (zie Figuur 12). Het vorige record is van 10 juli 2017 met 35 soorten. Ook het hoogste aantal vlinders op smeer is in die periode, op 2 september 2018 met 749 exemplaren. Normaliter hebben we de hoogste aantallen vlinders in het voorjaar en najaar. In 2018 valt het najaar qua smeer behoorlijk tegen.

Nieuwe soorten in het NHD

We zijn de 1.400 verschillende soorten nachtvlinders waargenomen in het NHD gepasseerd. De teller na 2018 staat nu op 1.408 verschillende soorten. Na 2017 stond de teller van waargenomen

nachtvlinders soorten in het NHD op 1.390. Dit aantal blijkt nu met een naar beneden te zijn gecorrigeerd, waarschijnlijk door admin-werk op waarneming.nl. Zo zijn deze aantallen dus wat dynamisch. In 2018 voegen we wederom een aantal nieuwe soorten toe. Met 19 nieuwe soorten is 2018 niet spectaculair, maar het is toch weer behoorlijk. In Nederland zijn op waarneming.nl in totaal waarnemingen van 2.132 soorten nachtvlinders geregistreerd (geraadpleegd 11-02-2019). Het NHD staat dus op 66%, wat veel is voor een gebied.

Dit jaar heb ik ook een uitsplitsing gemaakt naar het aantal macro nachtvlinders (macro of macro's) en micro nachtvlinders (micro of micro's). Het totaal aantal macro's staat nu op 533 soorten, het aantal micro's op 875 soorten. Het is interessant deze verhoudingen ook in het oog te houden als we kijken naar de aantallen soorten die we op licht vangen. Dat ligt voor micro's gemiddeld lager dan voor macro's, zie het hoofdstuk waarnemingen op licht. Veel micro's worden waargenomen als mineerder (vraatspoor), koker, rups etc. en ook gewoon als imago overdag. Het is ook interessant te zien dat de micro's pas wat later in de belangstelling zijn gaan liggen.

De leukste waarneming op licht van 2018 (naast enkele nieuwe soorten voor het NHD, zie betreffende hoofdstuk) vond ik sobere smalpalpmot *Carpatolechia aenigma*, Sinds de eerste melding van deze soort voor het NHD op 19 juni 2013 ben ik er eigenlijk altijd wel op zoek naar geweest. Op 12 mei 2018 aan de rand van het Buizerdvlak hadden we ineens 12 exemplaren van deze soort op het laken, wonderbaarlijk. Mogelijk is deze soort een tijd over het hoofd gezien, omdat afgevlogen exemplaren lastig te onderscheiden zijn van een paar andere palpmotten. Soms is het ook een kwestie van op de juiste tijd op de juiste plaats zijn, afgaande op de waarnemingen tot nu toe lijken (zomer)eiken in of nabij het open duin richting kust van belang te zijn.

Een voorlopige conclusie is dat in het NHD vooral de micro's te lijden hebben gehad onder de lange droge periode.
Hoe was 2018 nu in zijn geheel in vergelijking met de eerdere jaren?
• Als geheel is 2018 het slechtste jaar uit de reeks als het gaat om het aantal waargenomen soorten op licht.
• De macro's deden het qua aantallen soorten vergelijkbaar aan 2016 en 2013, samen nu de drie slechtste jaren qua macro's.
• Qua aantallen soorten micro's op licht komt 2018 er het slechtste af. Waarschijnlijk is hier toch sprake van een klap door de lange, warme, droge periode. Micro's hebben vaak een korte cyclus rups – pop – vlinder, dat zou er mee te maken kunnen hebben, het blijft toch gissen zonder verder onderzoek.

Het meest opvallend is het relatief grote aantal soorten en een bijbehorend groot aantal exemplaren aan het einde van de lange, warme, droge periode, tussen 6 augustus en 9 september. Smeer is vooral goed om sommige soorten macro nachtvlinders aan te trekken, vooral toch wel nachtvlinders uit de uilen (noctuidae) familie. De micro's dragen amper bij, zowel niet in aantal soorten als in aantal exemplaren. Dat laatste is meer een ervaringsfeit dan dat het uit deze data blijkt.

Jaarlijks terugkerend is dat ergens in het voorjaar de waarnemingen op smeer opdrogen, meestal als de wilgenkatjes nectar gaan leveren. De voorjaarsuilen, die dan nog wel vliegen, komen nauwelijks meer op smeer. Het is elk jaar weer moeilijk om te voorspellen wanneer de smeer weer op gang komt. Om dit te onderzoeken hebben we dit jaar ook maar in deze rustige periode qua smeer doorgesmeerd. Uit Figuur 12 blijkt dat deze periode dit jaar valt tussen 7 april en 9 juni.

De meest bijzondere waarneming op smeer van 2018 vond ik op 12 maart 2018 de roetvlek *Xylena exsoleta* bij onze smeerronde langs de Herderslaan, zie Figuur 13. Dit is pas de tweede waarneming in de database van waarneming.nl, de eerste werd 4 jaar daarvoor door Luc Knijnsberg in terrein Bergen gezien.

Voor het eerst dit jaar in het verslag een vergelijking van de smeerwaarnemingen over dezelfde periode als de analyse van de lichtwaarnemingen, van 2013-2018. In 2013 zijn nog niet heel veel data. In 2016 zijn we (of althans ik) al vroeg in het jaar gestopt, mogelijk slecht weer en/of drukke agenda's. Dat was ook een slecht jaar voor smeerwaarnemingen. Je zou kunnen zeggen dat 2018 qua aantallen vlinders een atypisch jaar is met een piek in de zomer ten opzichte van voorjaar en najaar, maar eigenlijk zijn in deze plots alle jaren atypisch. 2014 (toen de lente heel vroeg was), piekt al op 9 juni qua aantal soorten en 2015 en 2017 laten grote aantal vlinders zien in het najaar.

Nieuwe soorten
Hieronder een korte bespreking van de tien interessantste nieuw waargenomen soorten in het NHD in 2018 waar ik bij betrokken was, van de achttien nieuwe in totaal. Ze staan op chronologische volgorde. De eerste nieuwe soort zagen we al begin april, de laatste eind september.

Karwijplatlijfje - *Depressaria daucella*
2018-04-07, https://waarneming.nl/observation/150685927/

De platlijfjes leiden een wat verborgen bestaan, we hebben er niet heel veel waarnemingen van. De waardplant van het karwijplatlijfje is onder andere peen en pastinaak. Het is dus goed mogelijk dat dit een standvlinder betreft die we nu pas voor het eerst waarnemen.

Gevlamde rietuil - *Senta flammea*
2018-05-08, https://waarneming.nl/observation/156212891/

BAM! Opeens zomaar 5 stuks gevlamde rietuil op het laken in het infiltratiegebied bij Castricum. Zoals de naam zegt een soort van riet. We vangen vaak soorten van riet als we aan de noorzijde van het infiltratiegebied met het laken staan, op de grens van infiltratiegebied. Waarom deze soort dan nog nooit en nu ineens 5 stuks? Mogelijk zit de soort er al een tijdje en is niet zo mobiel en was dit juist een goede avond in de piek van de vliegtijd? Of mogelijk is de soort toch pas recent in het NHD terecht gekomen? Het blijft overigens niet bij deze ene waarneming, er volgen twee waarnemingen van 1 exemplaar op dezelfde plek op 26 mei en 31 mei. Deze soort staat landelijk als zeldzaam bekend, dus in ieder geval een mooie aanwinst.

Schuursikkelmot - *Borkhausenia minutella*
2018-05-24, https://waarneming.nl/observation/157250861/

Een obscuur groepje die sikkelmotjes. Naast de schuursikkelmot heb je ook nog de algemene dwergsikkelmot *Borkhausenia fuscescens* en de zeldzamere geelkopdwergsikkelmot *Borkhausenia luridicomella* en satijnvleugelsikkelmot *Borkhausenia nefrax*. Er is maar weinig over de leefwijze bekend. Ze worden vaak gezien op plaatsen met menselijke activiteit en schijnen te leven van allerlei rottend organisch materiaal. Wij troffen de schuursikkelmot als nieuwe soort voor het NHD aan op het laken nabij het vogelwater. Een fraai exemplaar was het niet. Het zijn ook maar kleine vlindertjes.

Scherpe streepbandmot - *Isophrictis anthemidella*
2018-05-26, https://waarneming.nl/observation/157364051/

De volgende nieuwkomer is ook een kleintje, maar wat een beauty! De scherpe streepbandmot is nog niet zo heel lang bekend uit Nederland en er zijn alleen wat waarnemingen uit Limburg en het zuiden van Noord Brabant. Wat waren we dus verrast dat we deze op het laken zagen. Het was nog even puzzelen met de tweelingsoort streepbandmot *Isophrictis striatella*, die hier ook niet echt voorkomt, maar die is toch kleiner, donkerder en net iets anders getekend. De kans dat dit een zwerver is, is dus wel heel groot, ook al omdat je in het NHD niet om de voornaamste waardplant – wilde bertram – hoeft te komen.

Pruimenmot - *Grapholita funebrana*
2018-07-19, https://waarneming.nl/observation/160300282/

Als je pech hebt (of als entomoloog geluk) tref je een rups aan van deze soort in een van je verse pruimen die je zomers koopt. In de natuur komt deze micro ook voor, maar is toch geen algemene verschijning. Het was eigenlijk wel een verwachte soort voor het NHD, die we dan nu ook aangetroffen hebben op het laken.

Zeeasterooglapmot - *Bucculatrix maritima*
2018-07-30, https://waarneming.nl/observation/160809058/
De ooglapmotjes – *Bucculatricidae* – vormen een lastig groepje van tamelijk kleine micro's, waarvan we regelmatig diverse soorten op het laken hebben. Met name de ooglapmotten van eik (*B. ulmella*), berk (*B. demaryella*) en meidoorn (*B. bechsteinella*) zijn algemeen in het NHD. Ze zijn op uiterlijk uit elkaar te houden, alhoewel dat bij sommige exemplaren nog best lastig is. Om het ingewikkelder te

maken zijn er ook nog twee soorten van iep (*B. albedinella* en *B. ulmifoliae*) en een van bijvoet (*B. noltei*) die gelijkenis vertonen. Die zien we echter zelden. Van de familie komen nog meer soorten voor in het NHD, margrietooglapmot *B. nigricomella*, vuilboomooglapmot *B. frangutella*, elzenooglapmot *B. cidarella* en de lindeooglapmot *B. thoracella*. Die zijn echter wat makkelijker op uiterlijk te onderscheiden. Van de amerikaanse ooglapmot *B. ainsliella* (op amerikaanse eik) is een waarneming en de duizendbladooglapmot *B. cristatella* hopen we nog altijd een keer te vinden. Nu hadden we echter toch een ooglapmot op het laken die van de hele voorgaande serie afwijkt. Sterker nog, we hadden er drie. Dat maakte het puzzelen dan wel weer wat makkelijker en na wat zoeken kwamen we op de determinatie zeeaster-ooglapmot *Bucculatrix maritima*. Dat is meer een soort van de wadden en van Zeeland. In de buurt van Egmond komt de waardplant zeeaster niet echt voor, voor zover bekend. Het zal dus waarschijnlijk toch om zwervende exemplaren gaan. Het blijkt dat er in deze periode op meerdere plaatsen in Nederland meldingen van zwervende exemplaren

komen. Om de hele familie compleet te maken (voor zover die in Nederland voorkomen) is er tenslotte nog de struikmargrietooglapmot *B. chrysanthemella*. Dat is een exoot van struikmargriet, die had ik wel eens in mijn tuin in Alkmaar op het laken. Die zou natuurlijk ook wel eens het duin in kunnen verdwalen.

Smalle vogelnestmot - *Niditinea striolella*
2018-08-06, https://waarneming.nl/observation/161040674/

Als ik er alleen op uit trek zoek ik vaak een locatie op waar we niet zo vaak komen. Deze avond stond ik bij Heemskerk, op de overgang van bos naar open duin richting zeereep. Het is interessant om de spreiding over het hele duin te volgen en ook om naar de verschillen tussen biotopen en de ontwikkelingen te bekijken. Het was een warme dag geweest, maar onder een wolkenloze hemel koelde het toch sneller af dan verwacht, al bleef het duinzand nog lang warm op sommige plekken. De avond op zich was niet spectaculair, maar leverde naast interessante data ook twee nieuwe soorten op voor het NHD. De smalle vogelnestmot is een tamelijk zeldzame of in ieder geval weinig geziene soort met verspreid over het land enkele waarnemingen. Het vermoeden bestaat dat de larven paddenstoelen eten, wat overeenkomt met enkele andere soorten uit de familie, die ook wel vogelnesten, kleding, uilenballen en dergelijke op het menu hebben.

Tomatenmineermot - *Tuta absoluta*
2018-08-06,
https://waarneming.nl/observation/161038943/

De tweede nieuwkomer van die avond was de tomatenmineermot. Op zich niet echt een verrassing. Het is een exoot die mineert op tomaat, zowel in kassen als in tuinen etc.

Dubbelkelkbladroller - *Cochylis molliculana*
2018-08-18, https://waarneming.nl/observation/161498268/

Een weerzien met een vlinder die ik in 2009 al eens in mijn tuin in Alkmaar zag. Het vermoeden is dat deze soort bij vlagen invasies kent. De waardplant – dubbelkelk – is niet echt algemeen. Nu zat er aan het eind van de avond zowaar een exemplaar in de val bij aanjager Bakkum. Ze zijn nog tamelijk lastig te onderscheiden van een aantal andere smalsnuitjes uit de bladroller familie, zoals de blauwe distelbladroller *Cochylis dubitana* en met name de sint-jacobsbladroller *Cochylis atricapitana*, beide vrij algemeen in het NHD.

Kadeni-stofuil - *Caradrina kadenii*
2018-09-27, https://waarneming.nl/observation/162978504/

De kadeni-stofuil is een van de trekvlinders die de laatste jaren ook binnen Nederland aan het oprukken is. Na eerst jaren in vooral Limburg en Zeeland opgedoken te zijn was het te verwachten die het NHD ook een keer aan de beurt zou zijn. Als je dan in het open duin van het tuindorpenlandschap bij Egmond aan Zee een aantal hekpaaltjes ingesmeerd hebt in de juiste tijd van het jaar is het wel super tof om ook daadwerkelijk de vlinder waar te kunnen nemen.

Blauw weeskind - Catocala Fraxini

Het blauwe weeskind heeft een vaste rubriek in het verslag. Een van de grootste, mooiste en meest verfijnd getekende nachtvlinders van Nederland heeft zich de afgelopen jaren in het NHD gevestigd en lijkt nog niet van plan zijn het gebied te verlaten. Er is ook een redelijke spreiding over het gebied. Ook in 2018 hebben we deze kanjers weer op diverse plaatsen waargenomen op smeer met een aantal keer zelfs twee, drie en vier exemplaren per smeeravond. Op licht hadden we een waarneming. Hoewel we op 9 september bij Bergen twee exemplaren op smeer hadden, blijft het bosgebied bij Bakkum ten noorden van de Zeeweg toch wel favoriet. Hieronder drie verschillende poses van een blauw weeskind op smeer in het binnenduin bij Diederik, 22 augustus 2018, een laat zien dat een blauw weeskind van onderen ook heel mooi getekend is.

H4 Paddenstoelen

Boletenexplosie na de lange warme droogteperiode van 2018-- Martijn Oud
Het weer van het afgelopen jaar is niet ideaal geweest voor de ontwikkeling van veel soorten paddenstoelen, daar is iedereen het wel over eens. We maakten een zeer lange, droge en warme periode door. Pas vanaf midden augustus begon het te regenen. De buien vielen echter verspreid in het westen, midden en noorden van ons land. Elders in het land bleef het nog lang droog en daar is het paddenstoelenseizoen dan ook zeer slecht verlopen. Bij ons verliep het paddenstoelenseizoen nogal eigenaardig. Tot verbazing van enkele oplettende mycologen bulkten na het vallen van de eerste regen de paddenstoelen massaal de grond uit.

Boleten en nog eens boleten
Het waren niet alleen de algemeen voorkomende boletensoorten zoals het Gewoon- en Vroeg eekhoorntjesbrood (*Boletus edulis en Boletus reticulatus*), maar ook zeldzamere soorten die plaatselijk in een groter aantal dan we normaliter gewend waren tevoorschijn kwamen. Waarnemers beweerden dat op enkele groeiplaatsen de paddenstoelen de bodem deden openscheuren. Het plaatselijke en massale verschijnen van paddenstoelen duurde helaas maar kort. Vreemd genoeg viel het met de paddenstoelenrijkdom in een aantal gerenommeerde paddenstoelenlanen, zoals de Wilhelminalaan te Alkmaar of de Beukenlaan van Elswout wel mee met de paddenstoelen. Dit bijzondere verschijnsel trad slechts plaatselijk op maar ontging een aantal oplettende waarnemers van PWG “De Noordkop” niet...

Het was in onze regio een topjaar voor de Roodnetboleet (Foto: Martijn Oud)

De meeste boleten waren weer snel verdwenen, vanwege het terugkerende droge weer van september. De regen van augustus trad slechts plaatselijk op en in de rest van Nederland bleef het droge weer tot eind oktober voortduren. Het paddenstoelenseizoen van 2018 is daardoor in grote delen van Nederland teleurstellend verlopen.

Droogtebestendige paddenstoelen
Meteorologisch was 2018 een absoluut record jaar waarin het weer 3,5 maand aan een stuk droog en warm bleef en tot in augustus stand hield. Paddenstoelen hebben een bepaalde mate van vocht nodig. Het is bekend dat een aantal houtzwamsoorten goed tegen de droogte kunnen zoals meerjarige houtzwammen als Tonderzwammen, Vuurzwammen. Een kampioen hierin is de Zwavelzwam (*Laetiporus sulphureus*), een soort die de afgelopen droge zomer talrijker voor kwam dan menig ander

jaar. Op 27 juli werd er een foto gepubliceerd in de Alkmaarse courant van een enorme Zwavelzwam uit het Heilooërbos. Het is een vreemde gewaarwording dat de (in jonge toestand) zacht vlezige en snel groeiende Zwavelzwam het zo goed doet tijdens droge warme zomers. Jonge Zwavelzwammen worden door wildplukkers gezocht en als een Wiener schnitzel gepaneerd en gebakken. Bekend is dat paddenstoelen die met bomen in symbiose leven (mycorrhiza's vormen) vocht en suikers van bomen gebruiken en daarvoor in de plaats allerlei voedingsstoffen zoals stikstof aan de boom afgeven. Dit alles tot wederzijds voordeel. Een gebrek aan vocht zou je daardoor bij deze paddenstoelen niet snel verwachten. Boleten maar ook Ridderzwammen, Russula's, Fopzwammen, Vezelkoppen, Vaalhoeden, Melkzwammen, Gordijnzwammen, behoren tot deze van mycorrhiza paddenstoelen die in Nederland circa 750 soorten kent. De mycorrhizasoorten kwamen er ondanks de lange droge periode nog het beste van af. De Boleten manifesteerden zich dit jaar nadrukkelijk maar ook andere vertegenwoordigers van deze groep deden het goed. Het korte maar massale verschijnen van zoveel Boleten valt niet gemakkelijk te verklaren. Het warme droge weer zal veel boleten blijkbaar toch in de kaart hebben gespeeld.

Doorgesneden Roodnetboleet met kenmerkende verkleuring (Foto: Martijn Oud)
't Oude Hof te Bergen(NH)

Toen het na de warme droogteperiode in delen van ons land eindelijk begon te regenen, viel er in de kustgebieden in augustus in korte tijd tussen de 70-140 mm regen. Aan de Zuid- en Noord-Hollandse kust en in Friesland viel er lokaal circa 140 mm! Het natst was het in de regio Bergen(NH) met 149 mm(Info KNMI). De neerslag viel verspreid over het westen, midden en noorden van ons land, maar de hoeveelheden varieerden van plaats tot plaats.

Paddenstoelenwerkgroep "De Noordkop" ging na de zomerstop op 25 augustus nietsvermoedend op excursie naar 't Oude Hof te Bergen(NH). Er was zo vlak na die eerste regenbuien nog weinig hoop op een redelijk aantal paddenstoelen maar het massale verschijnen van boleten bleek toen al aan de gang te zijn. Er stonden puntgave Netstelige heksenboleten(*Suillellus luridus*, RL: Kwetsbaar), Vroeg eekhoorntjesbroden(*Boletus reticulatus*), Gewoon eekhoorntjesbroden(*Boletus edulis*), Inktboleten(*Cyanoboletus pulverulentus*, RL: Kwetsbaar) en een Roodnetboleet (*Rubroboletus rhodoxanthus*, RL: Kwetsbaar). Vooral het opvallend grote aantal exemplaren van het Gewoon- en

Vroeg eekhoorntjesbrood hadden we in ’t Oude Hof niet verwacht. Op een locatie stonden tussen een aantal exemplaren van het Gewoon eekhoorntjesbrood ook enkele exemplaren van de zeer zeldzame witte variëteit Albus. We sloten de excursie af met 50 soorten paddenstoelen.

Het aantal soorten paddenstoelen was niet zo bijzonder maar wel het grote aantal. Na de lange periode van extreem warm en droog weer is dit excursieresultaat helemaal zo gek nog niet. De excursie naar de Staatsbossen van Schoorl bracht op 22 september 149 soorten op. De indruk is dat de bospaddenstoelen in onze regio de lange droogte van 3,5 maand goed hebben doorstaan.

Het Vroeg Eekhoorntjesbrood kwam met name in ’t Oude Hof en de Staatbossen van Schoorl in het begin van september opvallend veel voor (Foto: Martijn Oud)

Toename zuidelijke boletensoorten.

Op sociale mediakanalen kwamen eind augustus de eerste berichten binnen over talloze waarnemingen van grote boletensoorten op uiteenlopende locaties in de randstand. Waarnemingen van bijzondere soorten werden op Waarneming.nl gezet. Vooral in een aantal parken en buitenplaatsen op kleibodems was het raak. In het park van Huys ten Donck te IJsselstein werden opvallend veel exemplaren gemeld van de zeer zeldzame Satansboleet (*Rubroboletus satanas,* RL: Bedreigd) en de Fraaie roodnetboleet (*Rubroboletus legaliae*, RL: Gevoelig). De Fraaie roodnetboleet is een recent uit Mediterrane streken afkomstige boletensoort die de laatste jaren sterk toeneemt. Deze exoot lijkt op onze inheemse Roodnetboleet. Ze is tot nu toe alleen bekend van kleibodems en zal daardoor waarschijnlijk niet of nauwelijks in de duinen worden waargenomen.

Een vergissing met onze inheemse Roodnetboleet is nauwelijks mogelijk want het verschil is op een gemakkelijk manier aan de verkleuring van het vlees te zien bij doorsnijden. Het gele vlees van de Fraaie roodnetboleet verkleurd helemaal blauw op het snijvlak, terwijl het gele vlees van de Roodnetboleet alleen blauw verkleurt in de hoed. Overigens zijn er nog meer verschillen, zie daarvoor de recent uitgegeven Flora Agaricina Neerlandica deel 7 waarin alle tot nu toe bekende Nederlandse Boleten worden beschreven. Hoewel de Fraaie roodnetboleet nog maar recent in Nederland voorkomt, neemt het aantal Nederlandse atlasblokken van deze soort de laatste jaren sterk toe. De verwachting is dat het aantal atlasblokken van onze inheemse Roodnetboleet binnen afzienbare tijd door deze nieuweling zal worden overvleugeld (of is het reeds?).

De Netstelige heksenboleet kwam na de regen van augustus in de Staatsbossen van Schoorl massaal tevoorschijn. (Foto: Martijn Oud)

Bulkende boleten

Op 31 augustus werden de Staatsbossen van Schoorl speciaal voor de boleten door een paar KNNV'ers bezocht. Sociale mediabronnen vermeldden bijzondere waarnemingen waaronder veel zeldzame boletensoorten van verschillende locaties in de randstad. Ook hier bleken de plotselinge regenbuien na de lange droogteperiode een behoorlijke impact gehad te hebben op het verschijnen van boleten. Er werden op diverse locaties groepen van de zeldzame Valse melkboleten(*Suillus collenitus*, RL: Bedreigd) waargenomen. In het binnenland is deze boletensoort altijd al zeldzaam geweest maar tegenwoordig behoren de Staatsbossen van Schoorl tot één van de laatste bastions, waar deze soort nog in redelijk aantal kan worden gevonden. Vooral in de bermen van de Lovinkslaan werden ze gevonden.

De Julianalaan in de Staatsbossen van Schoorl, heeft bij mycologen een landelijke bekendheid vanwege de bijzondere paddenstoelen die er voorkomen. Hoewel de laan veel op paddenstoelen is onderzocht werden er nog nooit Roodnetboleten gevonden. Dit jaar was dat wel even anders. Verspreid over vijf verschillende locaties werd het recordaantal van dertig puntgave Roodnetboleten geteld. Het aantal Netstelige heksenboleten brak echter alle records. Inderdaad bulkten deze boleten hier tegen de wegrand, maar ook wat verder het bos in, uit de bodem. Op het moment van ons bezoek zullen het er enige honderden zijn geweest. Dit aantal was een paar weken later door het uitblijven van neerslag al weer gedecimeerd.

Het bericht van de aanwezigheid van het grote aantal boleten verspreidde zich snel want twee dagen later kregen we het verzoek van Naturalis om heksenboleten onder verschillende boomsoorten te bemonsteren voor DNA. Er waren formaties Netstelige heksenboleten te vinden van tientallen boleten. Hiertussen stonden ook enkele exemplaren van de Gewone heksenboleet (*Neoboletus erythropus*). In tegenstelling tot de Netstelige heksenboleet komt de Gewone heksenboleet naar het westen toe in ons land minder voor. De Gewone heksenboleet komt algemeen voor in de rest van het land.

De in Nederland zeer zeldzame Druppelparasol was in grote groepen in de Staatsbossen van Schoorl te vinden. (Foto: Martijn Oud)

Andere bijzondere waarnemingen

Het waren vooral de vele boleten die opvielen vanwege hun massale verschijnen. Er waren ook een paar andere vertegenwoordigers van andere groepen die opvielen vanwege hun aantal. De Druppelparaso l(*Chamaemyces fracidus*, RL: Bedreigd) is landelijk een zeer zeldzame soort en in kleine aantallen bijna elk jaar in de Staatsbossen van Schoorl wordt gevonden. Tijdens ons bezoek op 31 augustus waren ze op een paar bekende groeiplaatsen in een record aantal te vinden. Ook werden er die dag een aantal russulasoorten aangetroffen die het vermelden waard zijn, zoals de Bloedrode russula (*Russula sanguinea*, RL; Kwetsbaar) en de Gevlekte russula (*Russula maculata*, RL; Bedreigd).

Bijzonder was de vondst op van de Roodvoetkamrussula (*Russula praetervisa*) in het gebied vlak achter skibaan ”Il Primo”, onder Zomereik. Deze Russulasoort werd twee jaar geleden voor het eerst als nieuwe soort voor Nederland langs de Landweg in Bergen(NH) onder een zomereik gevonden.

De Russula werd niet herkend en bemonsterd voor DNA onderzoek en aangeboden aan Naturalis. De Roodvoetkamrussula werd pas in 1998 als nieuw voor de wetenschap beschreven door de Italiaanse mycoloog Mauro Sarnari. De Russula is tegenwoordig vooral bekend uit Italië en Spanje. Het afgelopen jaar heeft deze nieuweling ook een nieuwe Nederlandse naam gekregen. In de ons omringende landen is deze soort eveneens zeer zeldzaam of (nog) ontbrekend.

De Roodvoetrussula werd 2 jaar geleden voor het eerst in Nederland ontdekt onder een Zomereik langs de Landweg in Bergen(NH). Op 22 september werd deze nieuwe soort tijdens een excursie van PWG "De Noordkop" in SBB Schoorl op 3 verschillende plaatsen gevonden.

Alles koek en ei?

Wat de paddenstoelen betreft zou je voor een zomer als 2018 bijna willen tekenen. De boletenexplosie en andere bijzondere paddenstoelen die zich na de hete warme zomer onverwacht lieten zien, zijn natuurlijk fantastisch om te ervaren, maar er is meer aan de hand. Daardoor is het paddenstoelenseizoen toch in mineur afgesloten. In het oosten en zuiden van ons land is het afgelopen paddenstoelenjaar slecht verlopen vanwege de droogte die daar maar bleef voortduren. Verspreid in het westen, midden en noorden van ons land begon het in augustus te regenen waardoor plaatselijk grote aantallen paddenstoelen tevoorschijn kwamen. Ondanks het grote aantal paddenstoelen viel het aantal soorten nogal tegen. Een hele rits vaak vanouds algemeen voorkomende paddenstoelensoorten waren dit jaar in geen velden of wegen te bekennen. Een fors aantal paddenstoelensoorten van de witte- en grijze duinen waren niet of nauwelijks te vinden of ontbraken zoals de hier algemeen voorkomende Zeeduinchampignon (*Agaricus devoniensis*).

De graslandpaddenstoelen maakten eveneens een zeer slecht jaar mee. Als toekomstige zomers een zelfde weerbeeld zullen hebben als het afgelopen jaar, zullen er zeker paddenstoelensoorten verdwijnen. Het zullen vooral soorten zijn die in Nederland op de zuidgrens van hun verspreidingsgebied voorkomen, zoals veel gordijnzwammen en wasplaten. Daar staat een toename tegenover van zuidelijke paddenstoelsoorten. Die toename lijkt momenteel in een stroomversnelling te zijn gekomen. Andere nieuwe boletensoorten uit het zuiden, die inmiddels in wisselend aantal in Nederland zijn gevonden, zijn de Ossenboleet (*Imperator torosus*) en de Purperen boleet (*Imperator rhodopurpureus*). De opwarming van het klimaat is zonder twijfel de hoofdoorzaak van de toename van andere paddenstoelensoorten. In hoeverre de globalisering daar ook een hoofdrol in speelt is gissen.

Tekst en foto's: Martijn Oud, mnaj.oud@upcmail.nl

Literatuur: Flora Agaricina Neerlandica Volume 7, Boleten en Melkzwammen. 2018 Machiel Noordeloos, Thom Kuyper, Inge Somhorst en Else C. Vellinga.
Genus Russula in Europa Deel 1 en 2. 2007 van Mauro Sarnari

H5 Planten

Plantenwerkgroep
Pieter Korstanje

Viaanse Molen

Op 8 mei vond de eerste excursie van dit seizoen plaats. Het was een heerlijk warme avond. De opkomst was hoog en het natuurgebiedje Viaanse Molen liet zich van z'n mooiste kant zien. In totaal werden 97 soorten gevonden.

knolsteenbreek

De knolsteenbreek stond prachtig in bloei. Samen met bevertjes, donkere ooievaarsbek, daslook en lieve-vrouwe-bedstro. Veel soorten zijn hier niet uit zichzelf gekomen maar zijn uitgezaaid. Dat maakt het voor ons mogelijk om ze van dichtbij te zien. Een aantal orchideeën was helaas uitgestoken.

uitgestoken orchideeën

Speelpark Branding

Het speelpark aan de Branding in de wijk de Nollen is een paar jaar oud. Bij de aanleg is aardig wat uitgezaaid. Zo vonden we ruige weegbree, veldsalie, moespimpernel, groot streepzaad, ossentong, Barbarakruid en nog meer kruiden uit een pakje.

Er stonden ook wilde planten, waaronder hoge cyperzegge, zandhoornbloem, gewoon biggenkruid en vertakte leeuwentand. Langs de Achterweg vonden we akkerwinde en heggenrank.

Saenegheest

Op 5 juni liepen we het Zakedijkje bij Bergen af en bezochten de waterbergingslocatie bij Saenegheest. Het werd een soortenrijke avond. Aan het eind kwam de teller boven de 150 uit. Een deel daarvan waren wel soorten die ingezaaid zijn.

Er stonden veel grassen in bloei. De grote hoeveelheid kamgras kwam waarschijnlijk door inzaai. In de oeverzone vonden we pijptorkruid, egelboterbloem, rietorchis en verschillende russen en biezen. Verder was op meerdere plekken hazenzegge aanwezig.

Dicht bij de scholen is een natuurspeelterrein ingericht. Hier zijn soorten uitgezaaid en is mogelijk ook maaisel neergelegd. Naast allerlei inzaaispul vonden we trekrus, geelgroene zegge, struik- en dophei. Een bijzondere vondst was die van moeraswolfsklauw. Het waren kleine plantjes, maar ze stonden er wel.

pijptorkruid

Verder vonden we een plant die we niet zo gauw op naam konden brengen. Jos heeft de soort mee naar huis genomen en op naam gebracht. Het ging om de gele bieslelie - *Sisyrinchium californicum.* Deze soort is een eind van huis. Hoe komt zo'n plant op deze plek? Zou er een zaadmengsel gebruikt zijn met bloemenzaad uit Amerika? Het is bijna niet voor te stellen. Of is de soort uit een tuin in de omgeving ontsnapt? Op internet is te zien dat gele bieslelie is te bestellen als tuinplant. De kans dat het om een '*garden escape'* gaat lijkt mij dus groter.

gele bieslelie - *Sisyrinchium californicum*

moeraswolfsklauw

Stadsexcursie met nieuw record: meer dan 200 soorten!

Net bekomen van de 1.000-soortendag, waarop meer dan 1.100 planten en diersoorten werden gevonden, werd al weer een nieuw record gevestigd. Voor het eerst in de geschiedenis van de Plantenwerkgroep werden meer dan 200 soorten gevonden tijdens een avondexcursie.

Op 12 juni hield de Plantenwerkgroep een stadsexcursie. We bezochten de omgeving van de Schelphoek, waar een afwisseling was te vinden van bouwplaatsen, braakliggende terreinen, nieuwbouw, begroeide steegjes, kanaaloever en een stukje oudere stadswijk. Een afwisselend gebied, dat zijn weerslag had in de planten die we vonden. Op de zandige bouwplaatsen en net aangelegde plantsoenen groeide een keur aan soorten. Bijzonder was gerande schijnspurrie, die we kennen van de Noordzeekust. En soorten als Oosterse raket, zeegroene ganzenvoet en koriander.

Verder komen er steeds meer zomersoorten in bloei. We vonden zowel harig, als glad vingergras, behaard en kaal knopkruid, straatliefdegras en bleekgele droogbloem. Langs de kanaaloever troffen we o.a. ruige fijnstraal.

gewone steenraket

muurvaren

rode schijnspurrie

Hondsbossche is altijd interessant

We hebben al een aantal keer de Hondsbossche Zeewering bezocht, maar elke keer is het weer een feest. De afwisseling van zoete en zoute milieus, hoge en lage delen, kleigrond en zandige duinen zorgen voor een bijzondere plantengroei. Ook deze avond verbaasden we ons weer over de enorme zeekoolplanten, de lange peulen van de gele hoornpapaver, de kruidige geur van de zeevenkel.

Bijzonder deze keer waren de tientallen bijenorchissen, de vondst van laksteeltje door Sipke, de aanwezigheid van dunstaartje en de vondst van knolvossenstaart.

Verder is de scheve hoornbloem een soort die niet dagelijks wordt gevonden.

Andere zilte heerlijkheden die we aan de binnenvoet van de dijk tegenkwamen, zijn zilte- en gerande schijnspurrie, kortarige zeekraal, gewoon kweldergras en klein schorrenkruid.

De aanwezigheid van die grote soortenrijkdom wordt naast de bijzondere groeiplaatsomstandigheden ook veroorzaakt door het toegepaste beheer. De zilte graslanden aan de zijde van de Hargerpolder hebben een extensief beheer door Natuurmonumenten. De dijk zelf wordt gemaaid door het hoogheemraadschap, dat het beheer tegenwoordig ook beter afstemt op natuurwaarden.

Stadsnatuur in het Emmakwartier

Op 26 juni verkenden we het Emmakwartier. We zijn hier al vaker aan het struinen geweest, met leuke resultaten. Ook deze keer eindigden we met een interessante lijst.

Zo kwam de gevlamde fijnstraal tot bloei, en vonden we kransmuur, kransgras en zowel donkere, liggende als uitstaande vetmuur.

Naast veel wilde soorten, natuurlijk ook de nodige tuinvlieders. Zo vonden we tussen de straatstenen soorten als spoorbloem, walstroleeuwenbek, stokroos en citroenmelisse. We kwamen maar liefst vijf soorten klokjes tegen: prachtklokje, Dalmatiëklokje, kruipklokje, ruig klokje en akkerklokje.

Een stukje opgebrachte zandige grond deed aan de kust denken. Er stond onder andere zanddoddegras, duinaveruit, en zeeraket. Een grappige verschijning midden in de stad, maar waarschijnlijk van tijdelijke aard.

duinaveruit

Nieuwbouw Heiloo

Bouwlocaties leveren over het algemeen een gevarieerde plantengroei op. Zo ook de nieuwbouwwijk in aanleg aan de zuidzijde van Heiloo. Anderhalf uur struinen leverde 183 soorten op.

Er was aardig wat alsemambrosia aanwezig. We vonden zowel zwaluwtong als heggenduizendknoop. Ook stond er veel windhalm. Een fraai gras. Verder vonden we klein vogelpootje. Het was bijzonder dat er niet alleen kleine exemplaren aanwezig waren, maar ook exemplaren van bijna een meter in doorsnede.

grote vorm van klein vogelpootje

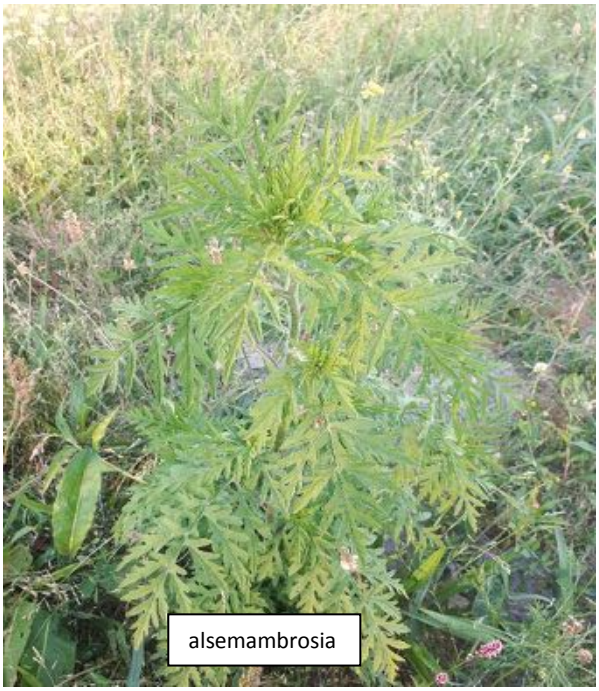
alsemambrosia

Duinrel Schoorl

Tja, wat doe je als alle bermen en graslanden zijn verdroogd en verdord: je zoekt het water op. Op 10 juni bekeken we enkele duinrellen bij het centrum van Schoorl. Het waterpeil stond laag, wat maakte dat je over een deel van de bodem kon lopen.

De duinrellen van Schoorl staan bekend om de klimopwaterranonkel. Deze kwamen we tegen, fraai in bloei. Andere interessante soorten die we tegenkwamen zijn viltganzerik, kruipganzerik en moeslook.

Egmond aan den Hoef

Terwijl de natuur zucht en kraakt onder de enorme droogte, bracht de Plantenwerkgroep een bezoek aan Egmond aan den Hoef. De Slotruïne daar staat bekend om de aanwezigheid van stengelomvattend havikskruid en zwartsteel. Beide soorten werden aangetroffen. Stengelomvattend havikskruid doet het goed en lijkt zich uit te breiden. Met zwartsteel is het een ander verhaal. Van de honderden planten die er eerst te vinden waren, zijn er nog maar enkele tientallen over. De droogte helpt ook niet. Heel veel exemplaren waren erg klein en dor. Naast zwartsteel waren ook tongvaren, muurvaren en gewone eikvaren aanwezig.

Na het bezoek aan de Slotruïne hebben we wat oevers en bermen bekeken. Langs de Lamoraalweg waren tientallen exemplaren alsemambrosia te vinden. Ook de stinkende ballote is het vermelden waard. Uiteindelijk vonden we 160 soorten.

Hoefplan

Op 24 juli bezocht de Plantenwerkgroep het Hoefplan. De wijk is op de schop gegaan om de riolering aan te passen. Er zijn o.a. wadi's aangelegd om regenwater weg te laten zijgen. Door al dat gegraaf hebben veel planten de kans gezien om te ontkiemen.

We vonden onder andere kromhals, grote windhalm en stinkende ballote. Sipke wees ons op diverse teunisbloemen. Verder waren groene naaldaar en kransgras aanwezig.

Tussen de straatstenen vonden we verder kransmuur en kaal breukkruid. Verder is de vondst van hoge fijnstraal het vermelden waard.

In een bak met vaste planten is een bekende groeiplaats van groot warkruid. Waarschijnlijk meegekomen met de beplanting. De planten waren uitgebloeid, maar nog goed herkenbaar.

Oevers Vroonermeer

Er wordt hard gebouwd aan de wijk Vroonermeer. We hebben al eerder de zuidelijke rand bekeken, die een rijke plantengroei opleverde. Deze keer begon de excursie aan de noordzijde.

Langs de oevers is het nodige ingezaaid en uitgepoot. Daartussen zijn wilde soorten te vinden. Zo zijn er diverse wilgensoorten ontkiemd. We vonden opschietende exemplaren van schiet-, geoorde, kronkel-, bos-, rossige, amandel- en katwilg.

Zowel akkerkers als moeraskers zijn aanwezig. Verder vonden we een fors exemplaar van de grote klit, met de kenmerkende langgesteelde bloemen. Langs de oever staat zowel smal als zwart tandzaad.

Heerhugowaard

Nieuwbouwlocaties zijn altijd spannende plekken voor floristen. Er is in de grond geroerd, er zijn allerlei materialen aangevoerd van elders en nog niet bebouwde delen worden soms tijdelijk aan hun lot overgelaten, waardoor allerlei plantensoorten de kans krijgen om eens lekker uit te groeien.

Op 21 augustus bezocht de Plantenwerkgroep zo'n bouwlocatie in Heerhugowaard. We kwamen ruim 125 soorten tegen. Het betrof met name algemene soorten, waaronder zoals te verwachten een aantal meldes en ganzenvoeten. Maar ook urbane soorten zoals kransmuur en kleine zandkool hebben de nieuwbouw ontdekt. In een grote bloempot in een tuin stond Aziatische veldkers. Waarschijnlijk meegekomen uit de kwekerij.

schijnraket

Op 28 augustus werd nog een nieuwbouwwijk in aanleg bezocht, Broekhorn. Sipke had hier een aantal bijzonderheden gevonden. En inderdaad, de laatste excursie was bijzonder de moeite waard. Op de gronddepots en opgehoogde vlaktes stond onder andere rechte alsem, schijnraket, ruige fijnstraal, knolcyperus, gevlekte scheerling, brandpastinaak en tuinbingelkruid. Verder vonden we op een nieuwe oever het waterbiesje *Eleocharis engelmannii.* Een mooie afsluiting van het seizoen.

rechte alsem

Eleocharis engelmannii

tuinbingelkruid

doornappel

H6 Mossen

Mossenwerkgroep
Pieter Korstanje

Robbenoordbos

Het Robbenoordbos is een bijzonder stukje Wieringermeer. Het bos is na inundatie in de Tweede Wereldoorlog opnieuw aangelegd. Er is een gevarieerd bos ontstaan. Voornamelijk loofhout, maar hier en daar zijn ook naaldbomen geplant. Ook de bodem en de waterhuishouding variëren. Zandig, kleiig, vochtig, droog. Een ideaal gebied dus voor een gevarieerde mossenstand.

Op 5 januari bezocht de Mossenwerkgroep een kilometerhok in het noordelijk deel van het bos. Voordat de regen losbarstte liepen we een rondje waarbij in totaal eenendertig soorten werden gevonden. Vijftien soorten waren nieuw voor het kilometerhok.

Er werden verschillende epifyten gevonden. Naast trompet- en kroeshaarmuts vonden we op bomen gewoon zijdemos, knikkend palmpjesmos, helmroestmos en bleek boomvorkje. Meest bijzondere vondst was het dwergwratjesmos. De eerste vondst voor het uurhok.

Op een zandige wal vonden we groot rimpelmos, samen met gerimpeld platmos en geplooid snavelmos. Op dit hogere en zuurdere stukje stond verder breekblaadje, fraai haarmos en gewoon sterrenmos. Leuk om deze soorten in de polder te vinden.

Helaas begon het te regen, zodat we de excursie voortijdig moesten afsluiten. Vlak voordat we weer bij het startpunt waren, vonden we langs een vochtige greppel nog een paar interessante levermossen. Gewoon maanmos stond hier, samen met gaaf buidelmos en moerasbuidelmos. Een uurtje langer zoeken had de lijst ongetwijfeld langer gemaakt.

Inventarisatie Hortus Alkmaar levert drie nieuwe mossoorten op voor Alkmaar

Een verrassende excursie in de Hortus op 19 januari leverde maar liefst drie nieuwe mossoorten op voor Alkmaar. Naast spits boogsterrenmos werden bonte haarmuts en dwergvedermos gevonden.

Een geanimeerde groep deelnemers begon aan de mosseninventarisatie van Hortus Alkmaar. De groep bestond voor meer dan de helft uit vrijwilligers van de Hortus. Zoals wel vaker werden de eerste tien soorten binnen enkele meters van het vertrekpunt gevonden.

Op de stenen in een perk bij de ingang werden algemene soorten gevonden, zoals gewoon dikkopmos, muursterretje, gedraaid knikmos, die voor veel mensen nieuw waren. Op andere stenen stonden gesteelde haarmuts, muurachterlichtmos en klein duinsterretje.

zandhaarmos

Op een rijk begroeide appelboom vonden we vervolgens knikkersterretje en gewoon sikkelsterretje. Sommige blaadjes van het knikkersterretje zaten vol broedkorrels. Iedereen deed zijn best om ze te zien. Ook knotskroesmos was aanwezig.

Tussen de rotsen in de rotstuin ontdekken we een verrassing: zandhaarmos. Misschien meegekomen met aangevoerde grond of planten?

Dan verder naar het bosje. Op de bomen staat bleek boomvorkje en schijfjesmos. Langs de bedding van een kunstmatig beekje ontdekken we vedermossen. Er staat kleivedermos en gezoomd vedermos. Lucette pakte een polletje dwergvedermos van de bodem. De eerste vondst van deze soort in Alkmaar!

In de schaduw van het voormalig VSM-gebouw ontdekken we op een mosrijk stukje een pol spits boogsterrenmos. Dit mos is eveneens nog niet eerder gevonden in Alkmaar. De ene vondst na de andere wordt gedaan en de teller loopt langzaam op.

knikkersterretje

Op een paar bomen vinden we twee interessante haarmutsen: kroeshaarmuts en bonte haarmuts. Ook deze laatste soort is nieuw voor Alkmaar. Ondertussen kijken we naar de halve maantjes van halvemaantjesmos en de parapluutjes van parapluutjemos. Ook vinden we gewoon sterrenmos, verstopt onder een struik. Weer bij het beginpunt aangekomen nemen we nog even de tijd om de moerassige bakken te onderzoeken. Naast het haakveenmos, roodviltmos en gedrongen kantmos dat we hier aan het begin van de excursie aantroffen staat er ook veenknikmos.

Een aantal mosplantjes is mee naar huis genomen om onder binoculair en microscoop te bekijken. Wanneer ook deze vondsten op naam zijn gebracht staat de teller uiteindelijk op 46 soorten.

De variatie in bodemgesteldheid, de gevarieerde inrichting van het terrein en het feit dat er planten en grond zijn aangevoerd, maakt dat de Hortus een soortenrijke mosbegroeiing heeft. Het was kortom een bijzonder geslaagde excursie!

Zanddepot de Weelen

Op 4 februari bracht de Mossenwerkgroep een bezoek aan het voormalige zanddepot de Weelen in Westfriesland. Dit terrein is in beheer bij Staatsbosbeheer. Het is niet toegankelijk, maar wij kregen de sleutel voor een mosseninventarisatie.

Het terrein kent een gevarieerde maaiveldhoogte. Er zijn delen die wat hoger en daarmee droger liggen. Andere delen zijn vochtiger. Op deze vochtige delen heeft zich een uitgebreid wilgenstruweel ontwikkeld, vol met interessante mossen.

Om maar gelijk met de meest bijzondere vondst te beginnen: blauw boomvorkje. Een soort die in Noord-Holland boven het Noordzeekanaal nog steeds een grote zeldzaamheid is. Blauw boomvorkje voelt zich op de wilgen van het zanddepot goed thuis. Verspreid over meerdere wilgen zijn soms grote delen van een tak bedekt. Een erg leuke vondst! Andere soorten die zich hier hebben gevestigd zijn gewoon schijfjemos, bleek boomvorkje, knikkersterretje, gekroesde haarmuts, broedkroesmos en vliermos. Van deze laatste soort waren veel goed ontwikkelde planten te vinden, een prachtig gezicht. Op andere bomen vonden we slanke haarmuts, gewoon zijdemos en in een populierenaanplant dwergwratjesmos, waarmee ook voor deze soort weer een nieuw atlasblok is ingekleurd.

blauw boomvorkje

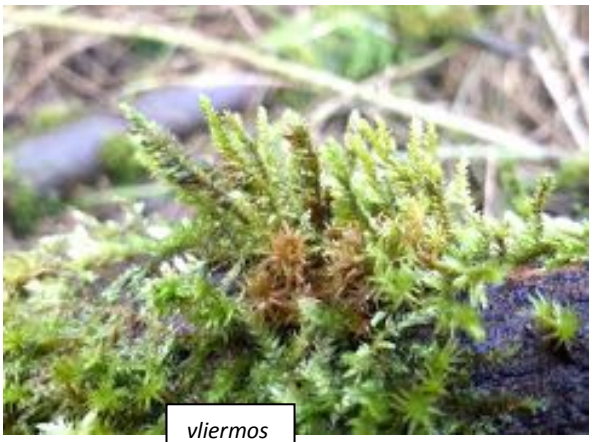

vliermos

Op de voet van enkele wilgenstammen vonden we struikmos. De kleiige bodem was verder goed voor kleivedermos, gekromd vedermos, gewoon knopmos en slankmos. In totaal vonden we 31 soorten.

Het atlasblok waar het voormalige zanddepot in ligt is een zgn. wit hok, waarvan nog maar weinig mossenwaarnemingen bekend waren. Na ons bezoek is het hok al aardig blauw gekleurd.

Links voor en rechts na het bezoek van de Mossenwerkgroep. Het atlasblok (met kruis) is een stuk minder wit!

Bergerbos

Het Bergerbos is geen onbekende plek voor de Mossenwerkgroep. Enkele jaren terug zijn het Bergerbos en het Oude Hof helemaal geïnventariseerd. Op 24 februari brachten we opnieuw een bezoek aan het gebied.

Wanneer je bij Duinvermaak het gebied in gaat, kom je direct een aantal oude dikke beuken tegen. Vanouds is dit een bekende plek van bleek boomvorkje. Inmiddels heeft bleek boomvorkje een veel bredere verspreiding in het gebied. Op de beuken staat ook erg mooi ontwikkeld plakkaat helmroestmos.

In het bos is een aantal walletjes en duinrellen te vinden. Deze herbergen de meest interessante mossen. Op de wallen groeit onder andere gerimpeld platmos. Een zeer fraai mosje, dat soms als een groene waterval van een hellinkje komt. Verder staat hier neptunusmos, dat als een fijn kantwerkje stobben en schaduwrijke kanten begroeit. Verder is er een grote groeiplaats van riempjesmos.

Op de overgang van het Bergerbos naar het open duinen staat een zone met wat lagere eiken. Op de takken staan verschillende haarmuts- en kroesmossoorten. Op één van de stammen vinden we dwergwratjesmos.

Tenslotte lopen we een stukje door het open duin. Hier vinden zandhaarmos en ruig haarmos en verder een tientallen meters lange strook met zandbisschopsmuts. In totaal vonden we 42 soorten mos.

helmroestmos

Excursie Geversduin

De excursie van 16 maart ging naar de omgeving van camping Geverduin in het Noordhollands Duinreservaat. We startten op de camping zelf. Hier bleek al aardig wat te vinden te zijn, waaronder rond boogsterrenmos en groot rimpelmos.

Buiten de camping werd het interessanter. In het struweel vonden we bonte haarmuts en slanke haarmuts, samen met gewoon schijfjesmos, knikkend palmpjesmos en dwergwratjesmos. Op de grond stond rozetmos, op een schaduwrijke plek in het struweel. Voor deze soort geen algemene locatie.

In het duingrasland kwamen we getand knikmos tegen, evenals glanzend etagemos en zandbisschopsmuts. In totaal leverde de excursie meer dan vijftig soorten op, waarvan ongeveer een derde nieuw was voor het kilometerhok!

Mossen langs de Uilenvangersweg

De eerste excursie van dit seizoen startte, onder een lekker zonnetje, op de PWN parkeerplaats bij het begin van de Uilenvangersweg. Op de parkeerplaats zelf werden de eerste soorten al gescoord. Groot duinsterretje staat hier, samen met algemene soorten als gewoon smaragdsteeltje, spits smaragdsteeltje en geelkorrelknikmos.

knopjesmos

In het bos langs de weg vonden we een rijke mosgroei. Zo staat hier bijvoorbeeld opvallend veel kussentjesmos. Een fraai mos, vooral wanneer de kussens goed ontwikkeld zijn. Een andere soort die opvallend aanwezig was, betrof gewoon knopjesmos. Op enkele plekken waren vierkante meters bedekt met deze soort. Tienduizenden knopjes staken omhoog. Ook weer een bijzonder gezicht.

Op de grond groeiden verder soorten als riempjesmos, geplooid snavelmos, gerimpeld platmos, groot gaffeltand, breekblaadje en boskronkelsteeltje. Verder vonden we bossig gaffeltandmos. In het meegenomen polletje zaten wat sliertjes glanzend maanmos.

glanzend maanmos
Foto: Wim de Groot

Buiten het bos bezochten we een stukje open duingrasland met zandige plekken. Hier stond ruig haarmos en hakige bisschopsmuts. Op de bomen in het duinbos was de mosbegroeiing minder spectaculair. We vonden een enkele kroesmos en haarmuts. Verder was knikkend palmpjesmos aanwezig.

In totaal werden 43 soorten genoteerd, wat natuurlijk erg leuk is voor zo'n eerste excursie!

Egmond aan Zee
Op 12 oktober bezocht de Mossenwerkgroep de begraafplaats en het duingebied van Egmond aan Zee. Het was een mooie, zonnig dag, zoals we er dit jaar veel hebben gehad en we vonden veel mossen.

De begraafplaats bleek vrij mossenrijk te zijn. Hoge oude iepen waren goed begroeid met soorten als echt iepenmos en boomsterretje. Verder vonden we gewoon zijdemos en verschillende haarmutsen op de bomen. Tussen de graven groeiden zowel gerimpeld als rond boogsterrenmos.

Vervolgens het duin in. De duinen zijn hier kalkrijk. Dat is terug te zien in de aanwezige mossen. Zo vonden we op meerdere plekken duinkronkelbladmos, hakig kronkelbladmos en kalksmaltandmos. Op enkele noordhellingen stond groot vedermos, glanzen etagemos en pluimstaartmos.

Aan het eind van onze struintocht waren er meer dan veertig soorten op naam gebracht, waarvan een aantal nog niet eerder in het betreffende kilometerhok geregistreerd.

groot vedermos

pluimstaartmos

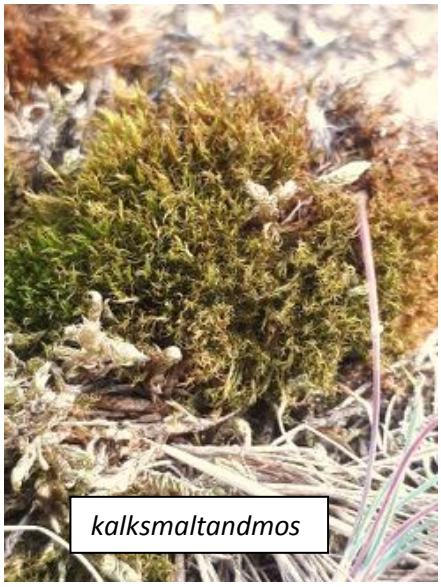
kalksmaltandmos

Ter Coulster

Op 16 november brachten we een bezoek aan Ter Coulster. We werden ontvangen door een enthousiaste landgoedeigenaar, die ons de bijzondere plekken van het landgoed liet zien en vertelde over de geschiedenis. Verder werden we vergezeld door enkele vrijwilligers die meehelpen om het landgoed in stand te houden.

Het bosgebied bleek niet zeer rijk te zijn aan mossen. Op de bomen staan weinig epifyten. Hier en daar kwamen we een boom met gewone haarmuts, of bleek boomvorkje tegen. Wel interessant was de aanwezigheid van dwergwratjesmos op twee bomen. Op één van de laanbomen troffen we het korstmos kauwgommos aan. Enkele wallen zijn rijk begroeid met sterrenmos.

kauwgommos

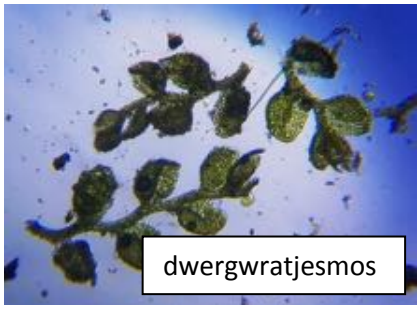
dwergwratjesmos

Net buiten het bosgebied, in park langs de woonwijk, staan bomen die zeer rijk begroeid bleken te zijn met mossen en korstmossen. Hier groeien mossoorten als gewoon sikkelsterretje, knikkersterretje, broedhaarmuts en slanke haarmuts. En verder mooi ontwikkelde korstmossen met fraaie namen zoals kopjesbekermos, heksenvingermos en verstop-schildmos. Uiteindelijk brachten we 24 mossen en 11 korstmossen op naam.

hakige bisschopsmuts

kussentjesmos

H7 IJsvogels

IJsvogelwerkgroep
Rutger Polder

Inleiding
Wat een tragiek!! Na het topjaar 2017 leek er tot eind februari niets aan de hand te zijn voor de al weer baltsende ijsvogels. Dat onze winters toch wel onvoorspelbaar zijn bleek toen met windkracht 8 de Russische beer deze kant werd opgeblazen. Een paar dagen storm met temperaturen ver onder het vriespunt. Zelfs voor fanatieke schaatsers was het te bar. Twee weken later was het nog een keer raak. Het werd een drama. Bijna de gehele populatie ging ten onder.

Werkzaamheden
Het begon zo mooi: een interview van onze werkgroep in het blad Natura, en een opdracht voor het verjaardagscadeau van Els Schaafsma voor het maken van ijsvogelwanden in Heiloo uitgevoerd door Peter Stoop, Arjen Dekker en ondergetekende. Op vele andere plekken werden de wanden weer geschoond. Helaas voor niets.

Na de 34-36 territoria in 2017 was er dit jaar één territorium in het Rijk der Duizend Eilanden. Hier waren vast wat meer beschutte plekjes beschikbaar waar een paar ijsvogels van konden profiteren. Mogelijk was er een tweede paar aan de Zeeweg in Heiloo. Die werden door Arjen en zijn dochter op 13 april gemeld. Helaas is dat broedsel waarschijnlijk mislukt. Diverse bezoeken leverde geen waarneming op. Mogelijk is er bij landgoed de Karperton ook een territorium geweest. (Med. D.Vlugt)

Gelukkig werden in de loop van de zomer alweer meerdere exemplaren gezien. Eind juni op Hortus Alkmaar twee tegelijk. Waar ze opeens vandaan kwamen is niet duidelijk. Maar sinds die tijd wordt het territorium weer bewaakt. Later in de zomer zijn misschien op meerdere plekken weer broedsels grootgebracht. Bij de meertjes in de duinen van Bergen ontdekte ik minimaal drie exemplaren. Mogelijk werd er gevoerd. Het is goed mogelijk dat er territoria over het hoofd gezien zijn. Ik verzoek dan ook ieder om waarnemingen op waarneming.nl in te voeren of alsnog aan mij door te geven.

Het aantal waarnemingen in Noord-Holland tussen 1 april en 15 mei was 155, waarvan twee in Heiloo en één in Alkmaar. De meeste waarnemingen betrof Groot-Amsterdam en rond Wieringen. In 2017 waren in Noord-Holland die periode nog 581 meldingen. Op de vinkenbaan in Castricum bleken in 2018, 14 ijsvogels te zijn geringd. Eén minder dan in het topjaar 2017. Aan de hand van de resultaten kom ik tot onderstaand overzicht.

Overzicht territoria/broedparen per gemeente vanaf 1999 tot en met 2017

gemeente	99	2000	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Alkmaar	1	1		1	1	1	1	1	2	5	3	1	2	1	2	3?	5	9	13	0
Heiloo			1	1	1	1	1	1	1	1			1				1	4	5	1
Castricum/Limmen					1	1	1	1	1	2		1				1	2	3	3	0
Bergen								2	1	1	1	1	1	1	1?	1	5	6	5	0
Heerhugowaard							1	1	3	5	2	2	1			1?	4	3	2	0
Langedijk								2	2	2			2	1	1	2	4	3	4	1
Obdam										1	1	?					1	1	2	0
totaal	1	1	1	2	3	3	4	8	10	17	7	5	7	3	4?	8?	22	29	34	2

Ik wil iedereen hartelijk bedanken die heeft geholpen met het onderhouden en maken van wanden, doorgeven van waarnemingen, het monitoren en het insturen van foto's.